

Esiopetuksen opetussuunnitelma 2016

Päivitetty 31.5.2022

Sisältö

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma	6
1.1 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet	6
1.2 Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen.....	7
2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	13
2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	13
2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua	17
2.3 Arvoperusta	19
2.4 Oppimiskäsitys.....	21
2.5 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa	21
Ajattelu ja oppiminen.....	22
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	23
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	24
Monilukutaito	26
Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen.....	27
Osallistuminen ja vaikuttaminen	29
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.....	30
3.1 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet	31
Kaikille yhteinen esiopetus.....	31
Oppimisen ja oivalluksen ilo	33
Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana	34
Hyvinvointi ja turvallinen arki.....	34
3.2 Oppimisympäristöt esiopetuksessa.....	36
3.3 Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.....	38
Yhteistyö esiopetuksessa	38

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	40
Yhteistyö siirtymävaiheissa	42
Esiopetuksen aloittaminen.....	44
Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.....	46
Varhennettu esiopetus.....	46
Lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen.....	47
Tuen piirissä olevan lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen.....	47
Oppilashuoltoon liittyvä yhteistyö lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen	49
Koululaisten iltapäivätoiminta.....	49
4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet	49
4.1 Monipuoliset työtavat	50
4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena	51
4.3 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet	56
Ilmaisun monet muodot.....	57
Kielen rikas maailma	59
Minä ja meidän yhteisömme.....	62
Tutkin ja toimin ympäristössäni	64
Kasvan ja kehityn	67
4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä	69
Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa	70
Kaksikielinen esiopetus	72
Laajamittainen kaksikielinen esiopetus	73
Suppeampi kaksikielinen esiopetus	74

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki	74
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	75
Lähipäiväkoti- ja kouluperiaate	76
Kasvun ja oppimisen tuen lähtökohtia	77
Tuen antaminen esiopetuksessa	78
5.2 Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana	79
5.3 Yleinen tuki	80
5.4 Tehostettu tuki	81
Pedagoginen arvio	83
Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana.....	84
5.5 Erityinen tuki	86
Pedagoginen selvitys.....	87
Erityisen tuen päätös	89
Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.....	91
Pidennetty oppivelvollisuus	94
Ohjautuminen kokoaikaiseen erityisopetukseen ja kokonaan yksilöllistettyyn opetukseen ..	96
5.6 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.....	98
Osa-aikainen erityisopetus	98
Osa-aikaisen erityisopetuksen keskeisiä periaatteita:.....	98
Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet.....	99
6. Oppilashuolto.....	101
6.1 Monialainen oppilashuollon yhteistyö	104
Oppilashuoltoryhmät	105
6.2 Yhteisöllinen oppilashuolto.....	107
6.3 Yksilökohtainen oppilashuolto	111

6.4 Oppilashuoltosuunnitelmat	120
6.5 Paikallisesti päätettävät asiat ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadinta ..	122
7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva esiopetus	
137	

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

1.1 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain mukainen Opetushallituksen antama-valtakunnallinen määräys¹, jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus².

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on edistää laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Uudistuksen valmistelun lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Perusteita on valmisteltu laajassa yhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Opetussuunnitelman perusteet on päätös esiopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön yhteistyöstä sekä oppilashuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista³. Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan. Esiopetusta

¹ Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 13§

² Valtioneuvoston asetus (422/2012)

³ Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)

ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki sekä opiskelija- ja oppilashuoltolain mukaisesta opiskeluhuollosta termiä esiopetuksen oppilashuolto.

1.2 Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä⁴. Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään esiopetuksen kasvatus- ja opetuksen, oppilashuollon, huoltajien ja esiopetuksen yhteistyön sekä esiopetuksen muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta esiopetuksen kansallisten perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa esiopetuksen yksiköissä. Opetuksen järjestäjä ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan.

Opetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon myös muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- mahdollinen varhaiskasvatuksen suunnitelma
- perusopetukseen valmistavan opetuksen suunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁵
- yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma⁶
- tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelma⁷

⁴ Perusopetuslaki (628/1998) 15 § 1 mom.

⁵ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

⁷ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

- mahdollinen kestävän kehityksen tai kulttuurikasvatuksen suunnitelma sekä muut opetuksen järjestäjän tekemät koulutusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset.

Opetuksen järjestäjä hyväksyy opetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten⁸. Paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma voidaan laatia kaikille opetuksen järjestäjän esiopetuksen yksiköille yhteisenä tai siten, että suunnitelma sisältää opetuksen järjestäjän yhteisiä sekä yksikkökohtaisia osia sen mukaan kuin opetuksen järjestäjä päättää. Opetuksen järjestäjät voivat myös sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä opetussuunnitelmaa laadittaessa, sitä arvioitaessa ja kehitettäessä. Lisäksi opetuksen järjestäjän tulee laatia esiopetuksen opetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista⁹. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin esiopetuksen yksikössä kyseisen vuoden aikana toteutetaan.

Opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että esiopetuksen henkilöstö sekä huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Myös lasten näkemyksiä kuullaan ja hyödynnetään kehittämisessä¹⁰. Huoltajien ja lasten kannalta mielekkäisiin osallistumis- ja vaikuttamistapoihin kiinnitetään erityistä huomiota. Perusopetuslaki velvoittaa laatimaan esiopetuksen opetussuunnitelman yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa¹¹. Lasten eheän oppimisen polun turvaamiseksi on tärkeää, että muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö saa mahdollisuuden tutustua ja osallistua esiopetuksen opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on perusopetuslain turvaama oikeus saada opetussuunnitelman

⁸ Perusopetuslaki 15 § 1 mom. (628/1998)

⁹ Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

¹⁰ Perusopetuslaki 47a (1267/2013); YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

¹¹ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

mukaista opetusta sekä suotuisan kehityksen ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä¹². Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Myös lapsen kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat¹³ laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin tarkoitus on esiopetuksen laadun kehittämisen ja lasten oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴. Paikallisen opetussuunnitelman ja sitä tarkentavan vuosittaisen suunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi on osa arviointitehtävää ja siihen perustuvaa kehittämistä. Opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen yksiköiden tuottaman tiedon lisäksi esiopetuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallisten arviointien ja kehittämishankkeiden tuloksia. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa edistää avointa ja rakentavaa itsearviointia.

Muutokset opetussuunnitelman perusteissa edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Opetuksen järjestäjä voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

¹² Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

¹³ Perusopetuslaki 16 a ja 17a (642/2010)

¹⁴ Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)

Nokian kaupungissa esiopetus järjestetään varhaiskasvatuksessa osana sivistyspalveluja. Paikallisesti esiopetus rakentuu Tampereen seudun yhteisille ja Nokian kaupungin varhaiskasvatuksen linjauksille. Nokian kaupungissa esiopetussuunnitelman laatimiseen liittyvistä ratkaisuista ja toimintatavoista päättää sivistyslautakunta. Opetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Äidinkielenään ruotsia puhuvat esiopetuksessa olevat lapset osallistuvat esiopetukseen Tampereen ruotsinkielisessä päiväkodissa/koulussa.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja kuntakohtainen opetussuunnitelma muodostavat kokonaisuuden. Opetushallituksen Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) esitetään jokaisessa luvussa ensin, jonka jälkeen on kirjattu tarvittaessa seudun ja kunnan täsmennykset kyseisestä kokonaisuudesta. Esiopetuksen kuntakohtaista opetussuunnitelmaa on laadittu seudullisena yhteistyönä Tampereen kaupunkiseudulla. Tampereen kaupunkiseudun muodostavat Kangasala, Lempäälä, Nokia, Orivesi, Pirkkala, Tampere, Vesilahti ja Ylöjärvi. Nokian esiopetuksen opetussuunnitelma julkaistaan sähköisessä muodossa kaupungin verkkosivuilla.

Nokian esiopetussuunnitelmaa täydentävät erillisinä asiakirjoina Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma, arvioinnin käsikirja, esiopetuksen TVT- suunnitelma, Liikuntapolku, kulttuurikasvatussuunnitelma (Kulttuuripolku), varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen suunnitelma, Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-suunnitelma sekä Henkilökunnan toiminta haastavissa kasvatustilanteissa -ohjeistus. Nokian kaupunki on sitoutunut UNICEFIN Lapsiystävällinen kunta – toimintamalliin, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä lapsen edun toteutumista kaupungin palveluissa, hallinnossa ja päätöksenteossa.

Nokian kuntakohtaista esiopetussuunnitelmaa noudatetaan Nokian kaupungin toteuttamassa ja koordinoimassa esiopetuksessa. Varhaiskasvatussyksiköt laativat vuosittain pedagogisen toimintasuunnitelman ja esiopetusryhmät siihen sisältyvän lukuvuosisuunnitelman. Lukuvuosisuunnitelma konkretisoi esiopetussuunnitelman tavoitteita. Pedagoginen toimintasuunnitelma käydään läpi syys-lokakuussa varhaiskasvatussyksikön johtajan ja -erityisopettajan kanssa.

Huoltajia tiedotetaan lukuvuosisuunnitelman keskeisestä sisällöstä vanhempainilloissa ja/tai yksiköstä lähetettävissä esiopetuksen tiedotteissa. Esiopetussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja kehitetään osana laadunarviointityötä yksikkö- ja kuntatasolla suunnitelmallisesti. Laadunarvioinnin kokonaisuus esitetään Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa ja arvioinnin käsitkirjassa. Esiopetussuunnitelman päivitystarvetta arvioidaan esiopetuksen ohjausryhmässä hyödyntäen yksikköjen kehittämistyötä sekä lapsille ja huoltajille suunnattua laadunarviointia. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma huomioidaan opetussuunnitelmassa sekä varhaiskasvatuksen toimintaohjelmaa ja pedagogisia suunnitelmia laadittaessa. Siirtymävaiheen yhteistyötä arvioidaan esi- ja alkuopetuksen yhteistyönä säännöllisesti ja kehitetään siirtymävaihetta kaikkien lasten eheä oppimisen polku huomioiden.

Esiopetussuunnitelmaan liittyvät asiakirjat ja lomakkeet ovat henkilöstön sähköisessä työtilassa tai varhaiskasvatuksen sähköisessä Päikky- järjestelmässä. Huoltajille suunnatut lomakkeet, tiedotteet ja oppaat ovat kaupungin verkkosivulla.

Jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan Päikyssä oppimissuunnitelma. Mikäli lapsi on osallistunut varhaiskasvatukseen, se laaditaan varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta yhteistyössä huoltajan kanssa. Tehostettua tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan tehostetun tuen oppimissuunnitelma ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Nokialle perustettiin esiopetuksen ohjausryhmä vuoden 2015 alusta. Ohjausryhmä laati Nokian paikallisen esiopetussuunnitelman ja kommentoi seutukunnan esiopetussuunnitelmatyötä sen edetessä. Henkilöstö osallistui esiopetussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen

osallistumalla valtakunnan tason kommentointiin sekä paikallisen esiopetuksen ohjausryhmän laatimien tehtävien tekemiseen yksiköissään. Yksiköiden vastauksia on hyödynnetty esiopetus-suunnitelmaa kirjoitettaessa. Keskeisiä työryhmiä esiopetussuunnitelman laatimisessa ovat olleet esiopetuksen ohjausryhmän lisäksi varhaiserityiskasvatuksen ohjausryhmä, Monikieliset - ja kulttuuriset lapset - työryhmä (Moniki-työryhmä) ja erityisen tuen ohjausryhmä. Yhteistyötä on tehty myös Lasten ja nuorten verkostoryhmän toimijoiden kanssa. Esiopetussuunnitelman juurruttamiseksi järjestettiin liikuntaan ja toiminnalliseen matematiikkaan liittyviä koulutuksia. Huhtikuussa 2016 järjestettiin Pedagogiset messut, joissa yksiköt esittelivät toteuttamiaan esiopetus-suunnitelman mukaisia hyviä käytäntöjä.

Lapset osallistuivat opetussuunnitelman laatimiseen kuvaamalla toiveitaan oppimiselle, esiopetuksessa opittuja asioita sekä positiiviseksi kokemiaan toimintamenetelmiä. Kyselyt toteutettiin seudullisena yhteistyönä. Saatuja tuloksia hyödynnettiin opetussuunnitelman laatimisessa. Huoltajat osallistuivat esiopetussuunnitelman laatimiseen vastaamalla Nokian kaupungin kotisivuilla olleeseen kyselyyn elokuussa 2015. Kyselyllä kartoitettiin huoltajien käsityksiä lasten tarvitsemista tulevaisuuden taidoista ja käsityksiä unelmien esiopetuksesta sekä toiveita huoltajien osallisuudesta esiopetuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Huoltajien ja lasten osallisuus kuvataan yksikössä ja esiopetusryhmässä laadittavassa pedagogisessa toimintasuunnitelmassa vuosittain.

Opetussuunnitelman laatimiseen liittyvä yhteistyö perusopetuksen kanssa järjestettiin muodostamalla yhteys ops-ohjausryhmän ja pienempien eri osa-alueisiin perustettujen työryhmien kautta. Esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen ja tuen järjestämisen tavoista on sovittu yhteistyössä perusopetuksen kanssa. Nokian esi- ja perusopetuksessa toimivat oppimisen ja koulunkäynnin tuen sekä oppilashuollon ohjausryhmät. Esiopetussuunnitelman 2019 päivityksessä päivitettiin oppilashuollon sekä kasvun ja oppimisen tuen osuudet näiden käsikirjojen mukaisiksi. Vuoden 2022 esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden lapsen etuun ja kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen liittyvien tarkennusten lisäksi päivitettiin varhaiskasvatuksen tuen muutosten vaikutukset varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen siirtymään sekä esiopetusta täydentävään

varhaiskasvatukseen.

2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Esiopetuksella on suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin¹⁵ sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu. Opetuksen järjestämisessä

¹⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasaarvolaki, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus.

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta¹⁶. Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan¹⁷. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa.

Esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta¹⁸. Tästä määrätään tarkemmin luvussa 4.4.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja¹⁹. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään valtioneuvoston asetuksessa²⁰.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden²¹, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia²². Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen toteuttamisen vaihtoehdot kuvataan luvussa 5.5. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla

¹⁶ Perusopetuslaki (628/1998) 4§

¹⁷ Perusopetuslaki 26 a § 4 mom. (1040/2014)

¹⁸ Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

¹⁹ Perusopetuslaki (628/1998) 2 §

²⁰ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2-4 §

²¹ Perusopetuslaki (628/1998) 9 § 2 mom.

²² Perusopetusasetus (852/1998) 3 § 2 mom.

on mahdollisuus käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja²³.

Esiopetus toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta²⁴. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia²⁵. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu.²⁶

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön²⁷. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Esiopetuksessa käytetään tarvittaessa perusopetuslain²⁸ mukaisia kasvatuskeskusteluja

²³ Perusopetuslaki 6 § 1 mom. (1288/1999) ja Varhaiskasvatuslaki 11 a § 1 mom. (580/2015)

²⁴ Perusopetuslaki 3 § 3 mom. (628/1998)

²⁵ Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

²⁶ Perusopetuslaki (628/1998) 31 § 2 mom.

²⁷ Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

²⁸ Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003 ja 1267/2013)

ja kurinpidollisia keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla. Opetuksen järjestäjä huolehtii lain edellyttämän suunnitelman laatimisesta joko erillisenä tai osana paikallista opetussuunnitelmaa.

Kunta tai esiopetuksen järjestämiseen luvan saanut muu opetuksen järjestäjä voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta²⁹. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään esiopetusta koskevien säädösten, järjestämisluvan sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Nokialla esiopetus järjestetään osana varhaiskasvatusta joko päiväkodin tai koulun tiloissa. Päivittäinen esiopetusaika on neljä tuntia. Esiopetus järjestetään lähipalveluna ja lapsen tuki järjestetään joustavasti lapsen omassa esiopetusryhmässä. Huoltajat hakevat esiopetuspaikkaa lapselleen kevään varhaiskasvatuspalvelujen haun yhteydessä sekä vahvistavat paikan vastaanottamisen. Jos lapsi tarvitsee esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta, järjestetään se samassa päiväkodissa, johon esiopetus hallinnollisesti kuuluu. Tarkemmin esiopetuksen aloitukseen liittyvät käytännöt on kuvattu luvussa 3. Kehitysvammaisten lasten esiopetuksen järjestäminen on kuvattu luvussa 5 kohdassa Erityinen tuki.

Esiopetus noudattaa pääsääntöisesti perusopetuksen loma-aikoja päättyen kuitenkin vuosittain 31.5 tai toukokuun viimeisenä arkipäivänä. Esiopetuksen henkilöstö seuraa esiopetukseen ilmoitetun lapsen esiopetuksen toteutumista säännöllisesti ja puuttuu poissaoloihin tarvittaessa. Poissaolokäytännöt on kuvattu tarkemmin esiopetussuunnitelman luvussa 6.

²⁹ Perusopetuslaki 4 § 1 mom. ja 7 § 5 mom. (628/1998)

Lapsen etu ohja esiopetuksen järjestämistä ja toteuttamista. Hallinnon tasolla ja päätösvalmistelussa tehdään lapsivaikutusten arviointia Nokian kaupungin ohjeistuksen mukaisesti. Lapsivaikutuksia arvioidaan varhaiskasvatuksessa myös yksikkötason muutoksissa ja kehittämistyössä esimerkiksi lapsiryhmiin, henkilöstöön tai päivän rakenteisiin liittyen. Lapsivaikutusten arviointia tehtäessä, tulee tunnistaa, mihin lapsen oikeuden toteutumiseen muutoksella voi olla vaikutusta. Vaikuttaako se esimerkiksi lapsen tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin (materiaaliset, fyysiset, emotionaaliset tarpeet, leikki, liikkuminen, riittävä lepo, yksityisyys) tai haavoittuvassa asemassa olevien lasten (esim. vammaiset lapset, sijoitetut, maahanmuuttajat) oikeuksien toteutumiseen. Tämän lisäksi arvioinnissa voidaan hyödyntää lasten näkemyksiä ja kokemuksia. Niitä voidaan kartoittaa erilaisin tavoin.

2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

On tärkeää, että varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä luvussa 3.3 kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella esiopetusyksiköissä ja opetuksen järjestäjän tasolla on tärkeä merkitys.

Valtioneuvoston asetuksen³⁰ mukaan esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetuksessa

³⁰ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 5§

käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja kunnioitetaan lasten mielenkiinnon kohteita opetuksen järjestämisessä. Leikki eri muodoissaan on vahvasti läsnä esiopetuksen toiminnassa. Huoltajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisessä tehdään tarvittaessa yhteistyötä monialaisesti.

Esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät opetussuunnitelman perusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamiselle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Tavoitteellisuuden lisäämiseksi opettaja voi yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa laatia kullekin lapselle oppimissuunnitelman. Oppimissuunnitelma on laadittava, mikäli lapsi saa tehostettua tukea. Erityisen tuen piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)³¹.

Esiopetuksessa seurataan ja tuetaan kunkin lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä hänen tietojensa ja taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on samalla pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat lähiympäristöönsä, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys lasten myönteisen kehityksen sekä uusien tietojen ja taitojen opetteluun kannalta. Esiopetus tarjoaa lapsille tilaisuuksia vuorovaikutukseen, ilmaisun eri muotoihin ja uusiin kokemuksiin. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yh-

³¹ Perusopetuslaki 16 a§ 1 mom. (628/1998)

dessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Kun huoltaja on ilmoittanut lapsen esiopetukseen, lähtökohtana on, että lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan ³². Opetuksen järjestäjä päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.

2.3 Arvoperusta

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten erilaisuutta sekä erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunnetaitojaan ja kauneudentajuun.

³² Perusopetuslaki 35 § (1040/2014)

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta ³³.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate³⁴. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Nokian kaupunki on sitoutunut lapsiystävällisyyden kehittämiseen ja UNICEFin Lapsiystävällinen kunta- toimintamalliin. Malli perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka neljä perusperiaatetta ovat oikeus elämään ja kehittymiseen, lapsen etu, yhdenvertaisuus ja osallisuus. Nämä periaatteet korostuvat Nokian kaupungin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arvopohjassa.

Esiopetuksessa perheiden monimuotoisuus tulee ymmärtää itsestäänselvyytenä. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden tapoja. Laaja perhekäsitys auttaa lasta kohtaamaan monimuotoisuutta omassa elämässään. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan lasten perheiden tilanteet. (Esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelma 2017)

³³ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

³⁴ Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

2.4 Oppimiskäsitys

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten taidolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Esiopetuksen ohjatussa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

2.5 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä. Tehtävä perustuu valtioneuvoston asetuksen periaatteelle tarkastella opetusta kokonaisuutena³⁵. Sen toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestäväen elämäntavan omaksumiselle. Esiopetuksessa painopisteenä ovat kestäväen elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan.

³⁵ Valtioneuvoston asetus (422/2012) ja OKM muistio 28.6.2012

Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lan-
nistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistu-
mista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja
oppimistaan.

Lasten ajattelu ja oppiminen edellyttävät tarkkaavaisuutta ja keskittymistä. Ohjauksen ja fyysisen
aktiivisuuden lisäksi lasten tarkkaavaisuuden ylläpitämiseen vaikuttavat lasten yksilölliset tar-
peet, ravinnon tasainen nauttiminen, toiminnan intensiteetin vaihtelut ja oppimisympäristön är-
sykkeet.

Esiopetuksessa vahvistetaan yhdessä tekemisen kulttuuria yksilölliset eroavaisuudet huomioiden.
Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet näkyvät yhdessä lasten kanssa valituissa toimintatavoissa ja
oppimisen ohjaamisessa. Laaja-alaisen osaamisen edistäminen on osa jokapäiväistä toimintaa.
Laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi hyödynnetään erilaisia oppimisympäristöjä ja yhteistyö-
kumppaneita.

Yhteiset keskustelut ja niissä koettu vastavuoroisuus ovat tärkeitä kaikkien lasten ajattelun ja op-
pimisen kehittymiselle ja erityisesti niistä hyötyvät lapset, joiden kielellinen kehitys tarvitsee tu-
kea tai joiden äidinkieli on muu kuin suomi. Tarvittaessa käytetään kommunikointia tukevia väli-
neitä ja menetelmiä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön
toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Taito kuunnella,
tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaa-
miseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen
edellyttävät yhteistyötaitoja. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella
vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitoimisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Kulttuurikasvatusta toteutetaan paikallisten kulttuurikasvatuksen toimijoiden kanssa lukuvuosittain toiminnallisesti ja suunnitelmallisesti. Esiopetuksessa opitaan laaja-alaisia taitoja kulttuuripääoman **kartuttamiseksi**. Nokialla varhaiskasvatuksen kulttuurivastaavat ja Nokian kaupungin kulttuuri- ja kirjastopalvelut suunnittelevat ja toteuttavat yhteistyössä Kulttuuripolkua. Sen teemat vaihtuvat vuosittain ja ne suunnitellaan varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmaa hyödyntäen. Kulttuuripolun teemaa voidaan toteuttaa koko vuoden tai esimerkiksi teemakuukausina. Nokian Kulttuuripolussa lapsi on keskiössä erityisesti tekijänä, mutta myös kokijana. Henkilöstölle Kulttuuripolku tarjoaa tietoa, koulutusta ja materiaaleja kulttuurikasvatuksen tueksi. Esiopetuksessa hydynnetään monipuolisesti seudun kulttuuritarjontaa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota

monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Esiopetuksessa edistetään lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia - kunnioittaen yksilöllisyyttä ja korostaen terveen itsetunnon vahvistamista. Hyvinvointi rakentuu eri tekijöistä ja siihen vaikuttavat terveys, turvallisuus, ihmissuhteet, osallisuus ja oppiminen (Valtioneuvosto 2019). Lapsen hyvinvoinnin perusedellytys on sujuva arki. Se rakentuu lapsen henkilökohtaisen kokemuksen kautta. Esiopetuksessa opetellaan yhdessä turvataitoja ja moninaisuuden hyväksymistä.

Kokonaisvaltaista hyvinvointioppimista tukevat ruokatottumukset, arjen rytmi, ajankäyttö, uni, lepo, ruutuajan hallinta ja liikkuminen. Hyvinvointioppimiseen kuuluvat myös vuorovaikutustaidot, ruokaympäristö, elimistön ja mielen viestien havaitseminen sekä niiden tulkinta ja ilmaisu. (Valtion ravitsemusneuvottelukunta, 2018). Esiopetuksessa lasten kanssa keskustellaan ruuasta, ohjataan monipuolisiin ja ravitsemuksellisesti oikeisiin valintoihin sekä keskustellaan ruokailuun liittyvistä kehotuntemuksista. Kasvattajien esimerkki ja yhteisöllisen ruokailon luominen tukevat lapsen hyvinvointia.

Nokian kaupungin ravitsemussuunnitelma ja varhaiskasvatuksen kestävä kehityksen suunnitelma huomioidaan esiopetuksen toimintatavoissa ja oppimisympäristön suunnittelussa. Kestävän kehityksen teemojen käsittelyssä hyödynnetään lasten Keke- opasta.

Esiopetuksessa huolehditaan omaehtoisen ja ohjatun liikunnan toteutumisesta jokaisena esiopetuspäivänä ja lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota terveellisiin elämäntapoihin. Lasten ja perheiden liikkumisen lisäämistä tuetaan esiopetuksen arjessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa.

Huoltajille kerrotaan lasten kanssa käsitellyistä sisällöistä myös liikkumisen ja ravitsemuksen osalta sekä lähiympäristön retkeilymahdollisuuksista. Tavoitteena on houkutella perheitä yhteiseen liikkumiseen lapselle tutuissa ympäristöissä.

Lapsen oppimissuunnitelmakeskustelussa otetaan tarvittaessa puheeksi aktiivinen elämäntapa, ruokailun ja levon merkitys sekä mediavälineiden käyttö ja niiden vaikutukset. Tarvittaessa lapsi ohjataan neuvolaan, jossa arvioidaan tarve ravitsemusterapeutin, fysioterapeutin tai liikuntaneuvojan läheteelle. Esiopetuksen toteuttamisessa arvioidaan liikunnan määrää ja roolia myös laaja-alaisen oppimisen välineenä.

Nokian kaupungin esiopetus on mukana varhaiskasvatuksen valtakunnallisessa Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmassa. Ohjelman tuella yksiköt kehittävät toimintatapojaan fyysistä aktiivisuutta ja liikkumista tukevaksi yksikön lähtökohdista käsin. Lukuvuosisuunnitelman arvioinnissa arvioidaan ohjelman tavoitteiden toteutumista. Liikkumisen edistämiseksi jokaisessa yksikössä on liikuntalähtetilas, joka kuuluu Nokian varhaiskasvatuksen liikuntalähtetiläiden verkostoon. Verkostossa jaetaan hyviä käytäntöjä, koordinoidaan Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmaa paikallisella tasolla ja tehdään yhteistyötä liikuntapalveluiden kanssa. Varhaiskasvatusyksikön johtaja huolehtii yhteistyössä liikuntalähtetilään kanssa verkoston asioiden käsittelystä yksikössä tarvittavin osin. Liikkumisen kehittämisen koordinointi ja toimintatavat on kuvattu tarkemmin Liikuntapolku-asiakirjassa.

Esiopetusvuoden aikana voidaan tehdä yhteistyötä paikallisten yhteistyökumppanien ja seurojen kanssa esimerkiksi eskarikoris-, futis- ja jäätapahtumat. Esiopetuksessa hyödynnetään monipuolisesti Nokian kaupungin liikuntapaikkoja esim. jäähalli, uimahalli, yleisurheilukenttä ja tekonurmi-kenttä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten,

kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon, kuvalukutaidon ja medialukutaidon. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitys, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Opetuksessa tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, palveluihin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa itse edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Lapsia ohjataan omaksumaan turvallisia ja ergonomisia käyttötaitoja.

Monilukutaito on ihmisenä olemisen ja elämisen taitoa moninaistuvassa maailmassa. Se on taitoa ymmärtää ja tulla ymmärretyksi sekä suhtautua maailmaan avoimesti, mutta terveen kriittisesti. Monilukutaito on moninaisuuden ymmärtämistä ja moniäänisyyttä. Siihen liittyy kyky moninaisten ihmisten ja kulttuurien kohtaamiseen sekä erilaisten lähtökohtien ymmärtämiseen. Monilukutaitoon liittyy luovuus viestiä eri tavoin eri tilanteissa, tulkita viestejä ja käyttää erilaisia välineitä. Monilukutaito on suvaitsevuutta, osallisuutta ja moninaisuutta huomioiden erilaiset tavat tuottaa ja tulkita tekstejä tai viestejä mahdollistaen kaikkien osallisuuden. (MOI -hanke, monilukutaito.com.)

Mediamaailma on osa yhteiskuntaa, esiopetusta ja lapsuutta. Mediakasvatuksen avulla opitaan havaitsemaan ja tarkastelemaan median vaikutuksia ja merkitystä ihmisiin ja yhteiskuntaan. Sillatetaan osallisuutta, oman mediasuhteen tiedostamista, kriittistä medialukutaitoa ja hyvinvointia (Mediakasvatus.fi). Lasten mediakokemukset näkyvät ja kuuluvat lasten puheessa ja leikissä, eläytymisessä. Lasten mediakokemuksia voidaan tutkia ja tulkita yhdessä lasten kanssa sekä tuottaa ja viestiä niistä esimerkiksi taiteellisten menetelmien ja keskustelujen avulla. Mediakulttuuri on keskeinen osa-alue lasten osallisuudelle ja toimijuudelle.

Pedagogisessa toimintasuunnitelmassa määritetään yksikkökohtaiset tavoitteet tieto- ja viestintäteknologian kehittämiseksi. Suunnitelmassa kuvataan tavoitteet toimintaympäristön kehittämiseksi ja esiopetukselle. Esiopetuksen tieto- ja viestintäteknologista kehittämistä ohjaa varhaiskasvatuksen ICT-koordinaattori. Jokaisessa yksikössä on paikalliseen esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintäteknologian kehittämisverkostoon kuuluva digitutor yksikön tieto- ja viestintäteknikkaa edistävien käytäntöjen jakamiseksi ja kehittämistyön tukemiseksi. Varhaiskasvatusyksikön johtaja ja digitutor suunnittelevat hankintoja yhteistyössä tv-t-suunnitelmaan asetettujen tavoitteiden suuntaisesti.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa³⁶. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Esiopetuksen toimintakulttuurissa otetaan huomioon lapsen osallisuus ja toimijuus. Lapsen osallisuus näkyy läpi koko lapsen esiopetuspäivän. Lapsen osallisuus voi toteutua, kun lapsi tuntee olevansa merkityksellinen osa ryhmää. Tavoitteena on, että lapsi uskaltaa olla oma itsensä ja ilmaista ajatuksiaan, mielipiteitään sekä toiveitaan. Lapsille tarjotaan elämyksiä ja kokemuksia, joiden pohjalta lapset voivat rakentaa omia suunnitelmiaan ja toimiaan.

Toimintakauden alussa ryhmäytymiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Lapsia ohjataan harjoittelemaan ryhmässä toimimista ja yhteistyötä, omien ideoiden esille tuomista ja niistä neuvottele-

³⁶ YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

mista yhdessä toisten kanssa sekä lapselle sopivaa vastuunkantoa. Esiopetusvuoden alussa keskustellaan ja laaditaan yhdessä lasten kanssa ryhmän säännöt ja ne laitetaan näkyville kuvitettuna ryhmän seinälle. Säännöistä keskustellaan ja niiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti esiopetusvuoden aikana.

Esiopetuksen arjessa lasten mielipiteet ja aloitteet huomioidaan sekä luodaan ryhmään toimintatapoja, jotka mahdollistavat lasten kuulluksi tulemisen ja vaikuttamisen. Lapset osallistuvat toimintakulttuurin kehittämiseen eri tavoin. Lasten osallistuminen ryhmän toiminnan suunnitteluun voi tapahtua mm. havaintojen, pedagogisen dokumentoinnin, keskustelujen, äänestysten, lastentoimikuntien ja -kokousten sekä haastattelujen ja kyselyiden avulla. Toimenpiteet lasten osallisuuden edistämiseksi kuvataan lukuvuosisuunnitelmassa. Lasten osallisuus tehdään näkyväksi lapsille ja heidän huoltajilleen keskustellen sekä esimerkiksi pedagogisen dokumentoinnin avulla. Lapset arvioivat esiopetusta muun muassa lasten laatupelillä, jonka tuloksia hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Pienemmässä ryhmässä vuorovaikutus ja lasten osallisuus mahdollistuvat paremmin. On kuitenkin huomioitava, että yhteisöllisyyden muodostumiseksi erilaisten lasten kanssa toimiminen ja lapsen sosiaalisen verkoston laajeneminen on tärkeää. Tästä syystä tarvitaan joustavaa ryhmittelyä, jonka myötä lapset saavat kokemuksia eri lasten kanssa toimimisesta. Lasten mielipiteitä tutkittaessa suuren ryhmän myönteiset kokemukset liittyivät ryhmäleikkien mahdollistumiseen ja kaverin löytymiseen kaikille lapsille (Eerola-Pennanen 2017).

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat esiopetusta koskevat säädökset sekä opetussuunnitelman perusteissa ja paikallisissa suunnitelmissa määritellyt arvot, oppimiskäsitys sekä esiopetusta koskevat tavoitteet. Sitä muovaavat myös johtamisrakenteet ja käytännöt, henkilöstön ammattitaito sekä käytettävissä olevat tilat, välineet ja materiaalit. Toimintakulttuuri näkyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa, ilmapiirissä sekä pedagogisissa

käytännöissä ja vaikuttaa aina lasten kohtaamaan esiopetuksen laatuun. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä.

3.1 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Kehittämisessä otetaan huomioon, että toimintakulttuuriin vaikuttavista seikoista osa on kirjoitettuja ja tiedostettuja, osa tiedostamattomia ja joskus myös tahattomia. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyvät mallina lapselle.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Vastuu kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä ja esiopetusta johtavilla henkilöillä. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa kokeilemalla monipuolisia työtapoja, uusia ratkaisuja oppimisympäristöihin sekä kehittämällä ammatillista osaamista yhteistyöverkostoissa. Järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva kehittäminen ovat luonteva osa esiopetuksen arkea.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kaikille yhteinen esiopetus

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymistä.

Esiopetuksen toiminnassa näkyvät lapsiryhmässä edustettuna olevat kielet ja kulttuurit sekä uskonnot ja katsomukset. Lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen ja toimimaan osana vertaisryhmää. Heitä ohjataan ottamaan muut huomioon sekä kunnioittamaan toisten yksilöllisyyttä. Näin luodaan pohjaa monimuotoisessa yhteiskunnassa toimimiselle.

Henkilöstö vaikuttaa omalla asenteellaan toimintakulttuuriin, jonka keskiössä on lasten hyvinvointi, oppiminen ja niihin vaikuttavat tekijät. Henkilöstö ja lapset luovat ilmapiirin, jossa lapsen on turvallista ilmaista erilaisia mielipiteitä ja tunteita sekä kokea yhdessä oppimisen, tekemisen ja leikin iloa. Olennaista on lasten osallisuus ja toimijuus, innostuminen ja turvallisuus. Toimiva yhteistyö on tärkeää yksikön sisällä sekä perheiden, yhteistyökumppaneiden ja lähikoulun kanssa. Turvallisuutta luovat ihmissuhteet, rutiinit, oppiminen, terveys ja osallisuus.

Esiopetuksen ja Varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma toimii pohjana esiopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyölle. Pedagogiseen toimintasuunnitelmaan kirjataan konkreettiset toimenpiteet yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi. Suunnitelma arvioidaan ja päivitetään vuosittain.

Inklusiivisessa esiopetuksessa huomioidaan moninaisuus. Lapsen ominaisuudet ja ympäristön tarjoamat mahdollisuudet määrittävät lapsen toimintaa, sillä osallisuus, toiminta ja toimijuus rakentuvat suhteessa yhteisöön ja sen jäseniin sekä fyysiseen tilaan. Lapsen osallisuuteen, toimijuuteen ja sitä kautta inklusion toteutumiseen vaikutetaan esiopetuksen työ- ja toimintatavoilla, pedagogiikan keinoin ja oppimisympäristöllä. Lapsen tuki sijoitetaan päivän aikana tapahtuviin ja toistuviin tilanteisiin lapsen osallisuuden ja toimijuuden tukemiseksi sekä tuen vaikuttavuuden parantamiseksi. Päivän aikana ilmenevät vuorovaikutustilanteet hyödynnetään lapsen tuen näkökulmasta. (Turja 2017; Turja & Vuorisalo 2017.)

Oppimisen ja oivalluksen ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Erilaiset tapahtumat, retket ja juhlat värittävät esiopetuksen kulttuurista vuodenkiertoa.

Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa. Leikillä on tärkeä merkitys muun muassa lasten kielen kehityksessä, uusien taitojen oppimisessa, tunteiden käsittelyssä ja kulttuuri-identiteetin muodostumisessa. Esiopetuksessa lapsilla on mahdollisuus leikkiä omaehtoisesti sekä opetella uusia leikkejä ja pelejä. Leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti.

Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. He saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Hyvinvointi ja turvallinen arki

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä aikuisten keskuudessa. Keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan näkyvät toiminnassa. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelemään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tun-

nistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovai-
kutustilanteissa on tärkeää. Häirintä, kiusaamis tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huol-
tajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.

Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota terveisiin elämäntapoihin. Lasten kanssa liikutaan moni-
puolisesti sekä sisällä että ulkona ja heitä ohjataan välttämään yhtäjaksoista istumista sekä vaih-
tamaan työskentelyasentoja. Esiopetuspäivään kuuluu myös mahdollisuus rauhoittumiselle. Lap-
sia ohjataan toimimaan turvallisesti oppimisympäristöissä. Turvallisen arjen käytännöissä nouda-
tetaan luvussa 6 kuvattuja turvallisuuteen liittyviä oppilashuollon periaatteita sekä suunnitelmia.

Esiopetuksessa tuetaan lasten tunnetaitojen vahvistamista. Tunnetaitojen kehittyminen etenee
pääsääntöisesti tunteiden tunnistamisesta tunteen sietämisen kautta tunteen säätelyyn ja lo-
puksi tunteen ilmaisemiseen rakentavalla tavalla. Tunteen tunnistamisessa auttaa tunteiden ni-
meäminen, tunteen aistiminen kehossa ja tunnesanojen tietäminen ja ymmärtäminen. Tunteen
sietämistä tukee tunteen tunnistaminen, myötätunto itseä kohtaan sekä päättäväisyys olla rea-
goimatta impulssilla. Tunteiden säätelyä tukee kehon tuntoaistimuksiin keskittyminen, kosketus,
hengitys, mielikuvitus ja toisen ihmisen tuki. Tunteen ääneen sanominen vahvistaa rakentavaa
ilmaisua.

Esiopetuksessa käytetään lasten vertaissovittelumallia, jossa lapset ovat itse aktiivisia omien ri-
tojensa sovittelijoita. Hyvät tunnetaidot auttavat lasta vertaissovittelussa. Tulee kuitenkin muis-
taa, että vertaissovittelun avulla lapset harjoittelevat tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Toiminta-
malli edistää lasten osallisuutta ja elämäntaitoja. Vertaissovittelu antaa lapselle mahdollisuuden
muuttaa toimintatapaansa riitojen selvittämisessä rakentavaksi ja ohjaa häntä toimimaan sovit-
televammin. Tämän taidon oppiakseen lapsi tarvitsee harjoitusta ja toistoja. Tavoitteena on
myös, että ristiriitatilanteet ymmärretään tavalliseen elämään kuuluviksi ja erimielisyyksien rat-
kaiseminen oppimistilanteena. Seuraavaksi on kuvattu vertaissovittelun keskeiset toimintatavat.

Kun lapsille tulee riitaa, pyydetään osapuolet keskustelemaan yhdessä. Lapset kertovat vuorotellen oman näkemyksen ristiriitaan. Kaikkia osapuolia kuunnellaan ja heidän näkemyksiään kunnioitetaan. Henkilöstö toimii lasten tukena vastavuoroisen sovittelun onnistumiseksi ja auttaa lapsia itse löytämään ratkaisuja ristiriitoihin. Henkilöstö tukee lasten neuvottelua sanoittamalla tunteita ja näkemyksiä sekä esittämällä kysymyksiä riidan synnystä ja ratkaisuehdotuksista. Vertaissovittelussa riita ratkaistaan yhdessä sovitulla tavalla, joka voi olla muukin kuin anteeksipyyntö. Vertaissovittelevaa toimintamallia voi opettaa lapsille draaman (esim. nukketeatteri, lasten tai aikuisten esitys, videot) avulla.

Jos henkilöstö havaitsee lasten välillä kiusaamista, syrjintää, häirintää tai väkivaltaa, keskustelvat he asiasta kaikkien osapuolina olevien lasten huoltajien kanssa ja sopivat menettelytavoista. Tilanteen kehittymistä seurataan ja asiasta keskustellaan myös lasten kanssa. Jos ryhmässä ilmenee kiusaamista, henkilöstö tukee ryhmäytymistä aiempaa vahvemmin.

Jos lapsi vaarantaa toisten lasten tai yhteisön turvallisuuden, suunnitellaan lapsen tueksi vahvempia tukikeinoja yhteistyössä oppilashuollon henkilöstön kanssa. Esiopetuksessa on laadittu henkilöstölle ohjeistus haastavien tilanteiden tueksi. Henkilöstön toiminta haastavissa kasvatustilanteissa-ohjeistuksessa ohjataan ennakoiviin toimintatapoihin ja kuvataan toimintatapoja kasvattajalle haasteellisiin tilanteisiin.

Jokaisessa yksikössä päivitetään Kiusaamisen ehkäisyn -suunnitelma vuosittain ja suunnitelmaan kirjataan ryhmäkohtaiset tarkennukset.

3.2 Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Kehittämistä ohjaavat näissä perusteissa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä toimintakulttuurin kehittämiseksi asetetut tavoitteet. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä luvussa 4 kuvatut esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä³⁷. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, esteettömyyteen ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

Oppimisympäristöjä kehitetään niin, että ne edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita kunnioittavan oppimisympäristön. Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen. Heidän ideansa ja tuotoksensa näkyvät oppimisympäristöissä. Tämä tukee lasten osallisuutta ja antaa heille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistaa vuorovaikutusta vertaisryhmän kanssa.

Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä. Esiopetuksessa käytetään ja sovelletaan myös tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia. Lasten omia leikkikaluja, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja muita välineitä voidaan käyttää huoltajien kanssa sovituilla tavoilla. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

³⁷ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 4 §

Esiopetuksen työtavat ja oppimisympäristö ovat toiminnallisuuteen ja aktiivisuuteen kannustavia. Toimintavälineitä on monipuolisesti lasten saatavilla. Lisäksi kuvitettu ja tekstitetty oppimisympäristö tukee lapsen toimijuutta. Keskeistä esiopetuksessa on lapsen osallistuminen, vuorovaikutus, kokemukset, ajattelu ja tiedon yhteisöllinen rakentuminen. Oppimisympäristöjä muokataan ryhmän ja lasten yksilöllisten tarpeiden mukaan ja niitä kehitetään monikäyttöisiksi ja muunneltaviksi yhdessä lasten kanssa. Oppimisympäristöjä, materiaaleja tai välineitä ei määritellä sukupuolen perusteella. Kasvattaja huomioi tämän myös ohjatessaan lapsia.

Esiopetuksessa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan paikkakunnan tarjoamia oppimisympäristöjä. Nokialla on ulko- ja sisäliikuntapaikkoja, luontopolkuja, laavuja, nuotiopaikkoja, lintutorneja, leikki- ja lähiliikuntapaikkoja, joihin voi tutustua tarkemmin kaupungin kotisivuilla. Viisi Nokia-sivulla on esitelty erilaisia mahdollisuuksia tutustua Nokiaan ja sen historiaan esimerkiksi Hinttalan kotiseutumuseo, reittiopastetut kotiseutupolut, taidetalo, työläiskotimuseot, useat kirkot ja Pinsiössä sijaitseva maataideteos.

3.3 Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteina on, että esiopetus, muu varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä opetuksen järjestäjän johdolla.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen oppilashuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla³⁸.

Esiopetuksessa laaditaan lukuvuoden alkaessa Esiopetusryhmän pedagoginen toimintasuunnitelma, joka koostuu yksikön yhteisistä sopimuksista, ryhmän henkilökunnan tiimisopimuksesta ja esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmasta. Lukuvuosisuunnitelma sisältää myös yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman. Esiopetusryhmän toimintasuunnitelma käydään läpi yhdessä yksikön johtajan ja veon kanssa syys-lokakuun aikana. Yksikön johtajan ja veon kanssa käydään arviointikeskustelu kevään aikana. Toimintasuunnitelma muodostaa perustan ryhmän pedagogiikalle ja esiopetuksen toteuttamiselle.

³⁸ Perusopetuslaki 47a (1267/2013)

Yksikön yhteisöllisessä oppilashuoltoryhmässä käsitellään hyvinvointiin ja turvalliseen arkeen liittyviä teemoja. Oppilashuollon toteuttamista on kuvattu tarkemmin luvussa 6. Eri tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä kuvataan ja arvioidaan yksikkökohtaisessa lukuvuosisuunnitelmassa.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja mahdollisen lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetuksista ja oppilashuollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on tukea lapsen hyvää ja tasapainoista kasvua ja oppimista luottamussuhteessa yhdessä vanhempien kanssa. Lapsi ja vanhemmat huomioidaan aina henkilökohtaisesti. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan perheiden erilaiset muodot, esimerkiksi uusioperhe. Huoltajien osallisuus toteutuu monin eri tavoin mm. huoltajien ja henkilöstön päivittäisissä kohtaamisissa, keskusteluissa ja lapsen oppimissuunnitelmakeskusteluissa. Huoltajat voivat vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin mm. oman lapsen oppimissuunnitelmakeskustelussa, huoltajien kyselyillä, osallistumalla vanhempainiltoihin, vanhempaintoimikunnissa ja niiden järjestämissä tapahtumissa tai yksikössä sovitulla muilla tavoilla. Huoltajilla on mahdollisuus arvioida esiopetuksen toimintaa laatukselyillä Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvatun laadunarviointiaikataulun mukaisesti. Kyselyjen tulokset huomioidaan toimintaa kehitettäessä ja ne julkaistaan Nokian kaupungin verkkosivuilla.

Huoltajien kanssa kohdataan päivittäisissä lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Päivittaiset kuulumisten vaihdot ovat tärkeä osa esiopetuksen toteuttamista ja esiopetuksessa tehtävää yhteistyötä huoltajien kanssa. Lisäksi huoltajat ovat mukana oman lapsensa esiopetussuunnitelmakeskusteluissa vähintään kaksi kertaa vuodessa, tarvittaessa useammin. Esiopetuksen tiedottamisen kanavana esiopetuksesta huoltajille ja huoltajilta esiopetukseen toimii pääsääntöisesti Päikky -järjestelmä. Henkilöstö huolehtii, että huoltajat ovat tietoisia tiedotuskanavista. Vuorovaikutuksessa ja viestinnässä kiinnitetään huomiota esiopetuksen kannalta oleellisiin tekijöihin. Tiedottamisen tulee olla säännöllistä. Jos esiopetuksen henkilöstö ei tapaa huoltajaa säännöllisesti, yhteydenpito Päikyn kautta on erityisen tärkeää.

Henkilöstön tulee olla tietoisia siitä, kuka tai ketkä ovat lapsen virallisia huoltajia ja huomioida se yhteistyössä. Jos henkilöstöllä ei ole tarkkaa tietoa lapsen huoltajuudesta ja tilanteen riittäisyys edellyttää asian varmistamista, voidaan lapsen huoltajuus tarkistaa väestörekisteristä. Tuolloin ollaan yhteydessä sivistyspalveluihin. Lain mukaan huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty. Asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat

päättää vain yhdessä, jollei lapsen etu muuta vaadi. (Laki lapsen tapaamisesta ja huollosta 5 §) Lähtökohtaisesti molempia vanhempia tulisi informoida esiopetuksessa tapahtuvista muutoksista. (Oppilashuolto Nokialla 2018) Jos lapsella on etähuoltaja, henkilöstön vastuulla on pitää yhteyttä ja tiedottaa etähuoltajaa esimerkiksi lapsen oppimissuunnitelmakeskusteluun osallistumisesta.

Nokian esiopetuksessa tuetaan monikulttuurisen lapsen sopeutumista uuteen kulttuuriin. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä on mahdollista käyttää tulkkipalveluja ja taata sitä kautta yhteinen ymmärrys lapsen esiopetuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen. Mikäli huoltajan äidinkieli on muu kuin suomen kieli, hänellä on oikeus käyttää tulkkipalvelua, jonka henkilöstö tilaa.

Maahanmuuttajataustaisten lasten asioissa otetaan tarvittaessa yhteyttä maahanmuuttajatyöstä vastaavaan sosiaalityöntekijään.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskeissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämässä huomioon.

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrosta noudatetaan voi-

massa olevia säännöksiä³⁹. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

³⁹ Perusopetuslaki 40-41 § (642/2010)

Esiopetuksen aloittaminen

Esiopetukseen haku tapahtuu verkkosivujen sähköisen asiointin kautta. Mikäli lapsi tarvitsee esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta, haetaan sitä samalla hakemuksella. Nokialla lapsen etu esiopetusta järjestettäessä huomioidaan lähipäiväkotiperiaatteena. Esiopetuksessa tuetaan lapsen päivän eheyttä, vertaissuhteiden pysyvyyttä sekä jatkumon eheyttä kouluun. Oppimisen polun jatkumon näkökulmasta lähipäiväkodeista siirryttäisiin samaan kouluun.

Saatuun päätöksen esiopetuspaikasta huoltajat ottavat yhteyttä varhaiskasvatusyksikköön sopiaakseen **aloituskeskustelun**. Mikäli huoltajien yhteydenottoa ei kuulu, on henkilöstö yhteydessä huoltajaan sopiaakseen aloituskeskusteluajan. Jos lapsella on tiedossa olevaa tuen tarvetta, varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) pyydetään aloituskeskusteluun mukaan. Maahanmuuttajataustaisten lasten aloituspalaveriin kutsutaan maahanmuuttajatyöstä vastaava sosiaaliohjaaja.

Aloituskeskustelussa keskustellaan esiopetukseen ja lapseen liittyvistä asioista sekä luodaan hyvä perusta yhteistyölle. Mikäli lapsella on etähuoltaja, sovitaan aloituskeskustelussa yhteydenpitoon liittyvistä käytännöistä. Aloituskeskustelun kulku noudattaa Esiopetuksen aloitus- lomaketta. Aloituskeskustelun ja aloitukseen liittyvien käytäntöjen tarkempi ohjeistus on kuvattu vasu- ohjeistuksessa.

Esiopetuksen henkilöstö suunnittelee esiopetuksessa aloittavien lasten ja heidän huoltajiensa tutustumisen esiopetukseen. Tutustuminen voidaan järjestää ennen esiopetuksen alkua esimerkiksi keväällä.

Esiopetusta yksityisessä päiväkodeissa järjestetään erillisen Nokian kaupungin kanssa tehdyn sopimuksen mukaan. Esiopetuspaikkaa yksityisestä päiväkodista haetaan yksityisen päiväkodin omalla hakemuksella. Jos lapsi tarvitsee esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta, huoltajat hakevat palveluseteliä Nokian kaupungilta. Palvelusetelipäätöksen tekee Nokian kaupungin varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö.

Lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Varhaiskasvatuksessa oleville lapsille esiopetuksen oppimissuunnitelman laatiminen aloitetaan keväällä ennen esiopetukseen siirtymistä. Varhaiskasvatuksen opettaja arvioi yhdessä huoltajan kanssa lapsen osallisuus huomioiden lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista ja tuen vaikuttavuutta sekä kirjaa lapsen vahvuudet, tuen tarpeet ja varhaiskasvatuksessa toimiviksi todetut pedagogiset ratkaisut lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan (leops). Oppimissuunnitelma toimii tiedonsiirron välineenä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sen siirtämiseen pyydetään huoltajan lupa. Mikäli lapsella ei ole päätöstä tehostetusta tai erityisestä tuesta, mutta hänellä on hallintopäätös tukipalveluista, siirretään oppimissuunnitelman lisäksi hallintopäätös esiopetukseen. Pedagogisiin asiakirjoihin kirjataan erityisesti tuen toteuttamiseen ja vaikuttavuuteen liittyvät tekijät.

Jos esiopetukseen siirtyvällä lapsella on varhaiskasvatuksessa tehostettu tuki, lapselle laaditaan pedagoginen arvio. Tällöin esiopetukseen siirretään hallintopäätös varhaiskasvatuksen tuesta ja pedagoginen arvio.

Jos lapsella on varhaiskasvatuksessa erityinen tuki, laaditaan pedagoginen selvitys. Tällöin esiopetukseen siirretään hallintopäätös varhaiskasvatuksen tuesta, hallintopäätös esiopetuksen tuesta ja pedagoginen selvitys.

Jos lapsen tuki muuttuu varhaiskasvatuksessa aiemmin tehdystä päätöksestä ja lapsen varhaiskasvatuksen tarve esiopetuksessa jatkuu, tehdään uusi hallintopäätös esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta varten. Jos lapsen varhaiskasvatuksen tuen tarve päättyy, tehdään hallintopäätös tuen päättämisestä.

Jos huoltaja ei anna lupaa tietojen siirtämiseen ja lapsi aloittaa esiopetuksessa ilman täydentävää varhaiskasvatusta, siirretään esiopetuksen järjestäjälle esiopetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot (Ks. varhaiskasvatusturva 540/2018, 41§). Perhepäivähoidosta ja muista päivä-

kodeista siirtyvien lasten oppimissuunnitelmat toimitetaan toukokuun puoliväliin mennessä päiväkotiin, jossa lapsi aloittaa esiopetuksen. Perhepäivähoidossa siirrettävät tiedot kirjaa perhepäivähoitaja, yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan tai veon kanssa. Päiväkodissa esiopetusryhmään tulevien lasten oppimissuunnitelmat käydään läpi tulevan esiopetusryhmän kartoittamiseksi.

Nokialla kehitetään esi- ja alkuopetuksen yhteistyötä, jonka tavoitteena on sujuvoittaa ja yhtenäistää lapsen siirtymää esiopetuksesta perusopetukseen.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Kun lapsi siirtyy oppivelvollisuuden piirissä olevaan esiopetukseen varhaiskasvatusyksikössä, hänelle tehdään uusi HOJKS, jonka tekemisessä voi hyödyntää 5-vuotiaana tehtyä HOJKS:a. HOJKSin laatimisessa huomioidaan sekä esiopetuksen että varhaiskasvatuksen tuen hallintopäätökset.

Kehitysvammaisille lapsille, jotka ovat oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa 5- vuotiaana ja siirtyvät 6- vuotiaana esiopetukseen koulun erityisryhmään, tehdään keväällä uusi pedagoginen selvitys ja suositus erityisen tuen päätöksen sisällöstä. Tulevasta esiopetussijoituksesta tehdään esitys moniammatillisessa palaverissa, jossa on mukana erityisopettajat varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta. Esitys lähetetään helmikuun loppuun mennessä oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinaattorille.

Varhennettu esiopetus

Jos huoltajat haluavat lapsensa varhennettuun esiopetukseen 5-vuotiaana, asiasta keskustellaan yhdessä huoltajien, henkilöstön ja veon kanssa. Keskustelussa nostetaan esiin varhennetun koulun aloituksen mahdolliset vaikutukset lapsen tulevaisuuteen suhteessa vertaisryhmään. Huoltajat maksavat lapselle esiopetuskeväänä psykologilla tehtävän kehityksen arvioinnin /-arvioinnit. Esiopetusryhmään sijoitetaan ensisijaisesti 6-vuotiaiden lasten ikäluokka. Maksuttoman esiopetuksen voi saada vain yhden kerran ennen oppivelvollisuuden alkamista. (Oppilashuolto Nokialla 2018)

Lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen

Lapsen sujuva ja joustava siirtyminen esiopetuksesta alkuopetukseen edellyttää esiopetuksen ja alkuopetuksen opettajien välistä yhteistyötä. Esiopetuksesta kouluun siirryttäessä varmistetaan lapsen näkökulmasta sujuva siirtymä. Henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen tulevan koulun kanssa ja vaihtaa tarvittavat tai välttämättömät tiedot. Lasten kanssa käydään tutustumassa koulun tiloihin ja perustoimintoihin kuten ruokailuun ja ulkoiluun. Lasten sosiaalista verkostoa laajennetaan mahdollisuuksien mukaan samaan kouluun siirtyviin lapsiin tutustumalla.

Esiopetuksesta kouluun siirretään lapsen oppimispolku, jossa on osana lapsen itsearviointi. Varhaiskasvatuksen opettaja täyttää Oppimispolun siihen liittyvän ohjeistuksen mukaan. Oppimispolkuun merkitään huoltajan antama tiedonsiirtolupa ja se lähetetään tulevan koulun rehtorille huhtikuun puoliväliin mennessä.

Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto siirretään kouluun, vaikka huoltaja ei suostumusta antaisikaan. Tarvittaessa lapsen asiassa voidaan pitää palaveri huoltajan luvalla tietojen siirtämiseksi. (Oppilashuolto Nokialla 2018). Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen tukeen liittyviä asiakirjoja ei siirretä perusopetukseen.

Tuen piirissä olevan lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen

Jos lapsella on tehostettu tai erityinen tuki, siirtymä esiopetuksesta ensimmäiselle luokalle toteutetaan suunnitelmallisesti yhteistyössä huoltajien, esiopetuksen ja alkuopetuksen kanssa tukitoimien jatkuvuuden takaamiseksi. Esiopetuksessa lapselle tehdään esiopetuksen oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana tai henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Tieto tulevaan kouluun siirretään ensisijaisesti pedagogisilla asiakirjoilla (pedagoginen arvio, oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana, pedagoginen selvitys, HOJKS), joiden kopiot toimitetaan huhtikuun puoleen väliin mennessä tulevan koulun rehtorille. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto siirretään kouluun opetuksen järjestämisen suunnittelun vuoksi. Tämä on mahdollista tehdä myös vaikka vanhemmat vastustaisivat tiedon siirtoa (POL §40). Alkuperäiset asiakirjat arkistoidaan esiopetusyksikössä. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen tukeen liittyviä asiakirjoja ei siirretä perusopetukseen.

Mikäli tehostetun tai erityisen tuen piirissä olevan lapsen kohdalla mietitään, onko tukitoimien toteutuminen yleisopetuksen luokassa tai omassa lähikoulussa riittävää, pidetään tammi-helmikuun aikana moniammatillinen palaveri. Palaveriin osallistuvat lapsen huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, lähikoulun erityisopettaja ja koulupsykologi sekä tarvittaessa muita lapsen tuen tarpeen arviointiin osallistuvia henkilöitä. Palaverin kokoonpanosta päätetään lapsikohtaisesti. Palaverissa käydään läpi lapsen tuen tarpeet, arvioidaan tuen järjestämisen mahdollisuuksia lähikoulun yleisopetuksen luokassa sekä suunnitellaan esiopetuksen tukitoimien toteuttamista kevään aikana. Tarvittaessa keskustellaan luokkamuotoisen erityisopetuksen tarpeesta opetuksen järjestämiseksi. Palaverin yhteydessä laaditaan tai päivitetään pedagoginen arvio tai selvitys, jossa määritellään lapsen tuen tarpeet koulun aloituksen näkökulmasta. Pedagoginen arvio tai selvitys toimitetaan helmikuun loppuun mennessä oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinaattorille, joka toimittaa asiakirjat perusopetuksen aloittavien oppilaiden tuen työryhmälle. Maaliskuun aikana kokoontuu oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinaattorin kokoama moniammatillinen työryhmä, jossa on mukana Alhoniityn koulun rehtori sekä oppilashuollon henkilökuntaa ja erityisopetuksen edustajia varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta. Tämä työryhmä käy läpi ne esiopetuksesta perusopetukseen siirtyvät oppilaat, jotka mahdollisesti sijoittuvat pienluokille tai Alhoniityn KEO/KYO ryhmiin. Pienluokille sijoitetaan ensisijaisesti erityisen tuen oppilaita.

Yhteistyö erityisopettajan ja koulupsykologin kanssa voidaan aloittaa jo esiopetussyksyn aikana. Jos lapsen tuen tarpeiden määrittäminen tarvitsee lisäselvityksiä, voidaan huoltajien kanssa sopia arviointijaksosta. Arviointijakson aikana esimerkiksi lähikoulun erityisopettaja osallistuu havainnoiden esiopetusryhmän toimintaan tutustuaan lapseen ja arvioidakseen opetuksen järjestämistä koulussa. Tarpeen mukaan koulupsykologi kartoittaa tarkemmin lapsen tilannetta. Huoltajat voivat myös käydä tutustumassa eri kouluvaihtoehtoihin. Arviointijakson päätteeksi pidetään moniammatillinen palaveri.

Kun tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuleva koulupaikka on tiedossa, järjeste-

tään kevään aikana tarvittaessa tiedonsiirtopalaveri. Palaveriin osallistuvat lapsen huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, tuleva luokanopettaja, erityisluokanopettaja tai osa-aikaista erityisopetusta antava erityisopettaja. Lisäksi palaveriin kutsutaan tarpeen mukaan muita lapsen kasvun ja oppimisen tuen järjestämiseen osallistuvia asiantuntijoita.

Jos koulunaloittavan lapsen suomenkielentaito on suppea, on tärkeää miettiä hänen koulupolkuun moniammatillisesti. Tarvittaessa lapsi voi aloittaa valmistavan opetuksen luokalla. Valmistavaan opetukseen hakeutumisesta lisätietoa luvussa 4.4.

Oppilashuoltoon liittyvä yhteistyö lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen

Oppilashuoltoon liittyvien tietojen siirtäminen edellyttää huoltajan antamaa yksilöityä kirjallista tiedonsiirtolupaa. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot voidaan kuitenkin siirtää ilman huoltajan lupaa. Jos huoltajan kanssa sovitaan, että asian hoitaminen jatkuu koulussa ja jatkossa asian hoidossa ovat mukana koulun työntekijät, heille voi oppilashuollollisia tietoja välittää. Oppilashuollollisissa asioissa järjestetään tarvittaessa erillinen oppilashuoltopalaveri, jossa huoltaja on mukana. (Oppilashuolto Nokialla 2018)

Koululaisten iltapäivätoiminta

Iltapäiväkerhotoimintaa tarjotaan Nokian alakoulujen 1.-2.- vuosiluokkien oppilaille resurssien mukaan. Perusopetus tiedottaa huoltajia koululaisten iltapäivätoiminnasta ja ilmoittautumiskäytännöistä. Huoltajat voivat tiedustella asiaa perusopetuksen kerhotoiminnan koordinaattorilta. Perusopetuksen kerhotoimintaan ja kerhotoiminnan toimintasuunnitelmaan voi tutustua kaupungin kotisivuilla.

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

Esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon aiemmissa luvuissa kuvatut esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille asetetut tavoitteet.

4.1 Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa (luku 2.5) kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde - vähitellen kehittyvä taito, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Oppimisen ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymisen tukemiseksi esiopetuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia pelejä. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Toimivat oppimisympäristöt tarjoavat tilaisuuksia eriyttää lasten

työskentelyä. Onnistumisen kokemuksilla ja kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearviointin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

Työtavoissa huomioidaan toiminnallisuus, leikki, monipuolisuus ja vuorovaikutus. Työtapojen valinnassa tulee näkyä lasten mielenkiinnonkohteet ja tarpeet. Lapset ovat mukana työtapojen valinnassa. Henkilöstön tulee jatkuvasti arvioida esiopetuksen toteutumista ja omia sekä ryhmän työtapoja esiopetusryhmän toimintasuunnitelman säännöllisellä arvioinnilla. Tarvittaessa esiopetuksen toteuttamisen kokonaisuuden arvioinnissa käytetään ryhmän itsearviointilomaketta kasvattajatiimin toiminnasta.

4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta⁴⁰. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä⁴¹. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvuympäristöistä, kehittymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiin-

⁴⁰ Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998); Perusopetusasetus 14 § 2 mom. (852/1998)

⁴¹ Valtioneuvoston asetus 5 § (422/2012)

non kohteista. Keskeisiä tiedonlähteitä ovat lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista esiopetuksen oppimissuunnitelmaa.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seurannan kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla⁴². Seuranta perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja omat kokemukset ovat osa dokumentointia ja arviointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Kootun seurantatiedon ja siitä johdettujen arviointipäätelmien pohjalta opettaja suuntaa opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan⁴³.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin⁴⁴. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he halusivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisten tehtävien onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle

⁴² Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

⁴³ Perusopetusasetus 10 § 1 mom. (852/1998)

⁴⁴ Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapselle mahdollisesti laadittua oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Opetuksen järjestäjä vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta. Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opetushenkilöstön tavoitteellinen itsearviointi on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus⁴⁵. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun/päiväkodin ja lapsen nimet sekä lapsen henkilötunnus ja todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymien esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

Syksyllä esiopetusvuoden alkaessa varhaiskasvatuksen opettaja tekee yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) kanssa esiopetusryhmälle kielellisen ja matemaattisen alkukartoituksen. Kielellinen alkukartoitus tehdään yksilöllisesti jokaisen lapsen kanssa. Matemaattinen alkukartoitus Lukimat-syksy tehdään pienryhmissä ja lukujonotaidot yksilöllisesti. Lisäksi syyslukukauden aikana tehdään Venny1 pisteestä pisteeseen- tehtävä pienryhmissä ja uusille lapsille tai tarvittaessa motoristen taitojen arviointi. Varhaiskasvatuksen opettaja arvioi yhdessä veon

⁴⁵ Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998)

kanssa lasten tuen tarpeita ja suunnittelee esiopetuksen toimintaa alkukartoitusten pohjalta. Ennen syksyn leops- keskustelua lapsen kanssa täytetään Oppimispolku- vihkosta tunne- ja vuoro- vaikutustaitoja sekä työskentely ja arjen taitoja. Oppimispolun avulla lapsi pohtii ja arvioi omaa osaamistaan sekä harjoiteltavia asioita ja harjoittelee itsearviointia yhdessä opettajan kanssa.

Tammi-helmikuussa tehdään jokaiselle lapselle yhteisesti Lukimat- talvi -kartoitus, joka sisältää yksilöllisesti tehtävän lukujonotaito-osion. Esiopetuksen kielellistä alkukartoitusta tarkennetaan tarvittaessa keväällä. Oppimispolku - itsearviointi tehdään ennen kevään leops-keskusteluja. Oppimispolun avulla arvioidaan lapsen oppimisen, taitojen ja itsearvioinnin kehittymistä. Arvioinnin ja tuen jatkumo esiopetuksessa on kuvattu kuviossa 1.

Esiopetuksen arviointi perustuu esiopetuksen yleisiin tavoitteisiin sekä lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Kartoitukset, lasten mielenkiinnon kohteet ja esiopetuksen tavoitteet ohjaavat toiminnan ja oppimisympäristön suunnittelua. Lasten mielenkiinnon kohteista saadaan tietoa erityisesti havainnoinnin, keskustelun ja dokumentoinnin avulla.

Yksiköissä tehdään vuosittain pedagoginen toimintasuunnitelma, joka on laadittu Nokian kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman ja varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta työvälineeksi yksikkö- ja ryhmäkohtaiseen suunnitteluun. Pedagoginen toimintasuunnitelma konkretisoi esiopetussuunnitelman tavoitteita. Toimintasuunnitelma on pedagogisen johtamisen väline organisaation eri tasoille. Se rakentuu yksikön suunnitelmasta, esiopetusryhmän lukuvuosisuunnitelmasta ja arviointiosasta sekä tiimisopimuksesta. Toimintasuunnitelmaan kirjataan muun muassa yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvon edistämisen toimenpiteet, huoltajien osallisuus esiopetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa sekä kehittämisen painopistealueet. Henkilöstö arvioi ja kehittää pedagogista toimintasuunnitelmaa säännöllisesti mm. pedagogisessa ohjausryhmässä, omassa tiimissä ja kehittämisilloissa/- päivissä.

Lasten osallisuus arviointiin ja kehittämiseen toteutetaan kuuntelemalla lasten toiveita ja aloitteita, selvittämällä heidän näkemyksiään, hyödyntäen pedagogista dokumentointia sekä pelaamalla lasten laatupeliä.

Tiimisopimus tehdään keväällä tai seuraavan toimintakauden tiimin selvittyä. Tiimin aloituskeskustelun tavoitteena on varmistaa hyvä alku ryhmän toiminnalle, luoda pelisäännöt ja muodostaa yhteisiä näkemyksiä tiimin jäsenten välille.

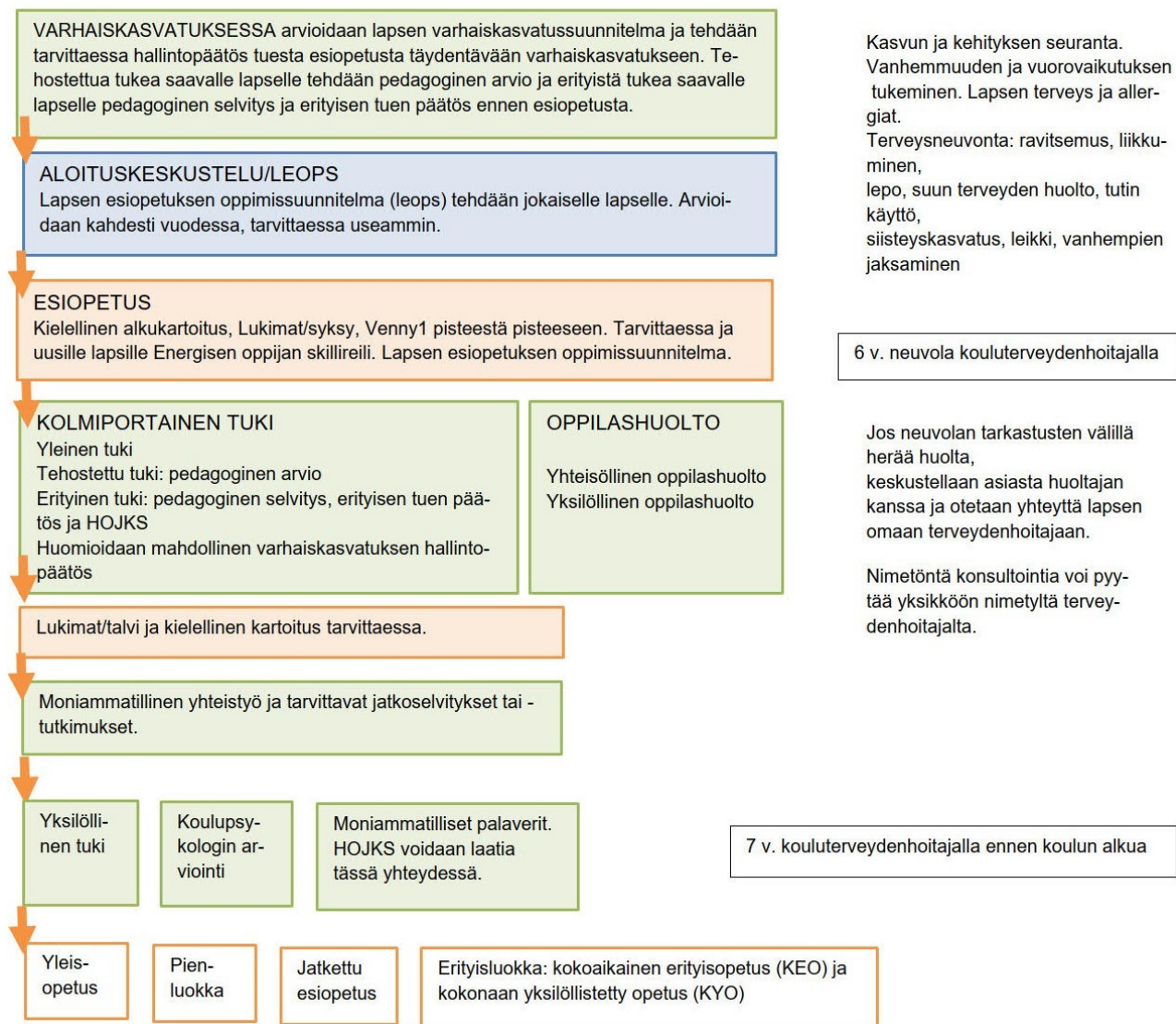
Lukuvuosisuunnitelma laaditaan esiopetussuunnitelman ja lasten oppimissuunnitelmien pohjalta. Suunnitelmaan kirjataan lasten oppimissuunnitelmista konkreettiset toimenpiteet lasten varhaiskasvatuksen toteuttamiselle ja esiopetuksen oppimisympäristölle. Opettaja vastaa suunnitelman laatimisesta yhdessä tiimin kanssa ja kutsuu veon mukaan laatimiseen, jos ryhmän lapsilla on tuen tarvetta. Lukuvuosisuunnitelma on työväline, jota arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti havainnoinnin, itsearvioinnin ja palautteen perusteella tiimipalaverissa.

Lukuvuosisuunnitelma käydään läpi syys-lokakuussa varhaiskasvatusyksikön johtajan ja -erityisopettajan kanssa ja sen keskeisistä tavoitteista kerrotaan huoltajille. Yksikön johtaja ja veo tutustuvat lukuvuosisuunnitelmaan ennalta sekä nostavat asioita tai kysymyksiä yhteiseen keskusteluun. Arviointikeskustelu yksikön johtajan ja veon kanssa käydään kevään aikana.

Pedagogisen toimintasuunnitelman ja lasten esiopetuksen oppimissuunnitelmien arvioinnin lisäksi yksikössä toteutetaan esiopetuksen toiminnan monitahoista arviointia varhaiskasvatussuunnitelman luvussa 7. kuvatuin toimintatavoin.

Lukuvuoden päättyessä lapselle annetaan Nokian kaupungin esiopetuksen osallistumistodistus. Huoltajan pyytäessä lapselle annetaan Opetushallituksen määräyksen mukainen virallinen esiopetuksen osallistumistodistus. Lisäksi voidaan antaa UNICEFIN kympin todistus esiopetusvuoden päätteeksi. Todistuksen antamisen aikoihin ryhmässä voidaan käsitellä lasten oikeuksia esimerkiksi oppimisoikeuden, ryhmään kuulumisen ja jokaisen yksilön ainutlaatuisuuden merkitystä.

ARVIOINTI, YHTEISTYÖ NEUVOLAN KANSSA JA TUEN JATKUMO VARHAISKASVATUS JA ESIOPETUS

Kuvio 1 Arvioinnin ja tuen jatkumo esiopetuksessa.

4.3 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä tässä luvussa kuvatut opetukselle asetettavat yhteiset tavoitteet

(kuvio 1). Yhteiset tavoitteet perustuvat eri tiedon- ja taidonaloista nouseviin, esiopetuksen kannalta oleellisiin opetuksen tavoitteisiin sekä laaja-alaiselle osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Yhteiset tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita.

Oppimiskokonaisuuksina toteutetun opetuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia sekä tarjota monipuolinen perusta heidän osaamisensa edistymiselle. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Tässä luvussa kuvatut opetukselle asetetut yhteiset tavoitteet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi. Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eri kokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia muodostettaessa.

Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesääätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehoillisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvis-

taa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaismuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet
Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa.
Yksityiskohtaisemmat tavoitteet
Esiopetuksen musiikillinen toiminta on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia heidän omista musiikillisista taidoistaan laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoja, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä.
Esiopetuksessa harjoitellaan käsitöiden tekemistä ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien että pehmeiden materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä

mielikuvituksensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat opettajan ohjauksessa myös pitempiketoisen käsityön. Työskentelyssä voidaan hyödyntää paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä.

Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun keinoin. Opetuksessa hyödynnetään loruja, runoja sekä lasten kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta prosessista. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta ja tanssia.

Kielen rikas maailma

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten **kielellisten taitojen** kehitystä ko-

konaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnustetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet
Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää luku- ja kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja samalla kokemuksen, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas.
Yksityiskohtaisemmat tavoitteet
Lasten suomen/ ruotsin/ saamen/ viittomakielen taidon kehittymistä tuetaan monipuolisesti esiopetuksen aikana. Opetus tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella kuuntelemista ja puhumista erilaisissa tilanteissa. Heitä ohjataan kertomaan ja keskustelemaan sekä eläytymään, ymmärtämään ja muistamaan kuulemaansa. Sanojen merkityksiä pohditaan yhdessä ja sanoilla

leikitellään. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Lapsia innostetaan tarinoiden tekemiseen ja taitoa harjoitellaan esimerkiksi saduttamalla tai digitarinoita tekemällä.

Lapsille luetaan erilaisia tekstejä ja niistä keskustellaan yhdessä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi. Kirjoitettua ja puhuttua kieltä tutkitaan yhdessä. Lapsia ohjataan havaitsemaan, että puheen voi jakaa pienempiin osiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin.

Lasten lukutaidon kehittymistä tuetaan järjestämällä heille mahdollisuuksia leikilliseen kirjoittamiseen ja omien tekstien tuottamiseen tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä.

Opetuksessa käytetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta. Lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan oman taitonsa mukaisesti erilaisia tekstejä sekä kertomaan ja ilmaisemaan eri tavoin kuulemastaan tai lukemastaan.

Erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla tuetaan lasten hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä heidän kykyään hahmottaa tilaa ja suuntia. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäimistöjen käyttöön.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kielellisiä valmiuksia havainnoimalla **eri kieliä** yhdessä lasten kanssa. Erityisesti tarkastellaan lapsiryhmässä ja lähiympäristössä puhuttuja kieliä. Näin tuetaan lasten kielitietoisuuden ja oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Samalla lapsia autetaan havaitsemaan ympäröivän maailman kielellinen ja kulttuurinen rikkaus ja kiinnostavuus. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään **historiallisesta** ja **yhteiskunnallisesta** sekä **etiikan** ja **katsomusten** näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunnetaitojen kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyttä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen kohtaamisen ja ajattelun taitoja sekä tunnetaitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin katsomuksiin ja uskontoihin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdinnoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.
--

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesti** näkökulmasta. Aihetta lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteinä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan hyödyntää myös juhlaperinteitä, kertomuksia, perinneleikkejä ja vanhoja lauluja.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumiseen ja vaikuttamiskokemukseen.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten arkeen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, tyttöinä ja poikana olemiseen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median kertomukset. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään arjen asioihin, juhliin

ja ajankohtaisiin tapahtumiin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Ta-
voitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten las-
ten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsi-
tyksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänkysymysten pohdintaan yhdessä toisten
kanssa toimien. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liit-
tyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja
ja lähiympäristön tapahtumia.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimis-
ympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittämi-
nen lasten kokemusmaailmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on **matemaattisten taitojen**
opettelu sekä **teknologia- ja ympäristökasvatusten** toteuttamisessa. Toimintaympäristöön
liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia ke-
hittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää eri-
laisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten mate-
maattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa
lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa
tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja
päättelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja
matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäris-
tössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja
ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehitty-
miselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen
ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja.

Opetuksessa tutustutaan tutkivaan työtapaan. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan** toiminnallisesti, leikkien ja eri aisteja käyttäen erilaisissa oppimisympäristöissä. Opetuksessa tutustutaan matemaatiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Havaintoja harjoitellaan esittämään itse ja kuvien sekä erilaisten välineiden avulla. Toiminta suunnitellaan niin että siinä on paljon mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Lapsia kannustetaan myös toimintaympäristöön liittyvien ongelmanratkaisutehtävien päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti leikkien ja työskennellen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä sekä liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukumääriä vertaillaan ja tutkitaan lukumäärän muutosta käytännön esimerkkejä keksien. Erityisesti opetuksessa kiinnitetään huomiota lasten lukujonotaitojen ja nimeämisen kehittämiseen.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan

tutkimaan ja kokeilemaan 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä ja joka toinen, esimerkiksi liikuntaleikkien avulla. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat nimeämään niitä.

Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestystä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Opetuksessa hyödynnetään muun muassa leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet
Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä.
Yksityiskohtaisemmat tavoitteet
Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoon ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa. Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia

perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyjä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömisen ja **ruokaan liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana.

Lapsia ohjataan ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Kaikkien lasten esiopetuksessa noudatetaan samoja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia esiopetuksen yleisiä kasvat- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan esiopetuksessa huomioon. Esiopetuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä.⁴⁶ Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

⁴⁶ Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten esiopetus toteutetaan muun esiopetuksen yhteydessä. Toiminnassa kiinnitetään huomiota yhdessä tekemiseen ja hyvän, yhteisöllisen ilmapiirin luomiseen ja vahvistamiseen. Monikielisten lasten opetuksessa hyödynnetään monilukutaitoa ja kielitietoisuuden opetuksen menetelmiä, joiden avulla tuetaan lapsen yhdenvertaisia osallistumis- ja oppimismahdollisuuksia. Lapsen kielelliset valmiudet otetaan huomioon joustavasti esiopetuksen toteutuksessa. Opetuksessa painottuu suomi toisena kielenä -opetus ja kulttuuri-identiteetin kehittämisen tukeminen. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan kirjataan toimenpiteitä kielen ja kulttuuri-identiteetin tukemiseksi. Nokialla S2-opetuksen tukena ovat Monikielinen lapsi varhaiskasvatuksessa -materiaalit. Huoltajille annetaan tietoa suomen kielen opetuksen ja oman äidinkielen merkityksestä ja tavoitteista.

Lähtökohtaisesti kaikki Nokialle muuttaneet monikulttuuriset lapsiperheet tavataan kuntaan muuton alkuvaiheessa moniammatillisessa verkostossa. Mikäli esiopetus on uuden lapsen tapaan tahona, esiopetuksesta otetaan yhteyttä maahanmuuttaja työstä vastaavaan sosiaaliohjaajaan. Hän kokoaa verkoston, kutsuu yhteistapaamiseen ja varaa tarvittaessa tulkin. Yhteistapaamiseen kutsuttavat työntekijät sovitaan yksilöllisesti. Pääsääntöisesti yhteistapaamisessa ovat paikalla huoltajien lisäksi varhaiskasvatuksen opettaja, terveydenhoitaja ja maahanmuuttajatyön koordinaattori. Yleensä yhteistapaaminen järjestetään siinä esiopetusyksikössä, mistä aloite verkostolle on tullut. Yhteistapaamiselle on kehitetty oma haastattelulomake keskustelun tueksi. Yhteistapaamisen pohjalta tehdään tarvittaessa jatkosuunnitelmia ja ohjausta muihin palveluihin.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Opetuksessa voidaan hyödyntää lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena.

Silloin kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten perheiden kanssa. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua viittomakieltä. Tavoitteena on myös vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisuja ja viittomavarantoa sekä rohkaista käyttämään viittomakieltä ja lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä.

Esiopetuksessa tuetaan **vieraskielisten ja monikielisten lasten** kielitaidon sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien sekä ohjatusti että esiopetuksen arjessa. Erillistä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta ja lasten oman äidinkielen/äidinkielten opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan. Mikäli kunta järjestää valmistavaa opetusta, voivat maahanmuuttaja-taustaiset lapset osallistua siihen. Jos lapsi pystyy seuraamaan esiopetusta, voi hän siirtyä esiopetukseen jo ennen valmistavan opetuksen päättymistä⁴⁷.

⁴⁷ Perusopetuslaki 5 § 1 mom. (1707/2009) ja Perusopetusasetus 3 § 3 mom. (363/2015)

Mikäli esiopetuksessa on S2-lapsia, niistä tiedotetaan varhaiskasvatuksen erityisopettajille. He ottavat yhteyttä perusopetuksen maahanmuuttajaopetuksesta vastaavaan opettajaan. Yhteistyössä hänen kanssaan selvitetään oman kotikielen opetusta tarvitsevat esiopetusikäiset lapset. Samaan kieliryhmään kuuluvia oppilaita pitää olla vähintään 4 , jotta ryhmä voidaan perustaa. Kuljetusjärjestelyistä huolehtiminen kuuluu aina oppilaan huoltajille. Oman äidinkielen opetus tapahtuu mahdollisuuksien mukaan lähikoulussa kerran viikossa yhden oppitunnin ajan.

Nokiella järjestetään valmistavaa opetusta ja siihen osallistuminen suunnitellaan moniammatillisesti ja tapauskohtaisesti. Jos koulun aloittavan lapsen suomenkielentaito on suppea, arvioidaan lapsen suomenkielen osaamista Majakka-arvioinnilla. Tämän jälkeen valmistavan opetuksen tarve arvioidaan moniammatillisessa palaverissa tapauskohtaisesti.

Moniammatilliseen palaveriin kutsutaan vanhempien, esiopetuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan lisäksi yksikön johtaja, koulupsykologi ja maahanmuuttajatyöstä vastaava sosiaaliohjaaja. Tarvittaessa mukaan voidaan kutsua terveydenhoitaja. Tulkin mukaan kutsuminen on aina välttämätöntä. Jos keskustelussa päädytään valmistavaan opetukseen, otetaan yhteyttä valmistavaa opetusta koordinoivaan tahoon. Valmistavan opetuksen laajuus on 900 tuntia.

Valmistavan opetuksen tavoitteena on kehittää lapsen suomen kielen taitoa ja sanavarastoa, tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä antaa tarvittavia valmiuksia perusopetusta varten.

Kaksikielinen esiopetus

Kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla tavanomaista esiopetusta monipuolisempaa kielikasvatusta. Opetuksessa luodaan motivoivia kielenoppimistilanteita, joilla rakennetaan pohjaa elinikäiselle kielen opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä kehittää lasten kielitietoisuutta. Lasten kaksi- tai monikielistä kieli-identiteettiä tuetaan ja heille tarjotaan tilaisuuksia käyttää ja

omaksua kieliä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Myös monenlaiset kulttuurit, joita tuodaan tietoisesti esiin ja keskusteltavaksi, kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä opetuksessa.

Suppeamman kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieltä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisessä ympäristössä ja oppia opetuskielen lisäksi myös muulla kielellä.

Kaksikielistä opetusta voidaan toteuttaa usealla tavalla. Yhteistä toteutustavoille on se, kielet eivät ole pelkästään opetuksen ja oppimisen kohteena, vaan niitä käytetään oppimiskokonaisuuksien opetuksessa ja esiopetuksen arjen toiminnassa.

Laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy esiopetuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä esiopetuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä esiopetuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä esiopetuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa esiopetuksesta ja kestää perusopetuksen loppuun. Esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen kieli tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Esiopetus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Kielikylpyopettaja käyttää johdonmukaisesti ainoastaan kielikylpykieltä. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen monipuoliseen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Lapsia kannustetaan opetuskielisen kulttuurin lisäksi myös toisen kotimaisen kielen mukaiseen tai saamelaiseen kulttuuriin tutustumiseen. Kotimaisten kielten kielikylvyn tavoitteena on antaa lapsille valmiudet jatkaa opiskelua sekä opetuskielellä että toisella kotimaisella kielellä tai saamen kielellä. Esiopetuksen ja tulevan kielikylpykoulun välisessä yhteistyössä varmistetaan, että koulussa on käytettävissä riittävästi tietoa kouluun siirtyvien lasten kielenkehityksen vaiheesta.

Muu laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat oppimiselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan opetuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Pääsääntöisesti nämä lapset ohjataan valmistavaan opetukseen, jos sellaista on saatavilla.

Kaksikielisessä esiopetuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta esiopetuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen opettajan mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin opettaja käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsia kannustetaan monipuoliseen kielenkäyttöön. Myös opetuskieliin liittyviä kulttuureita tuodaan lasten ulottuville. Tavoitteena on valmius jatkaa opiskelua molemmilla kielillä. Tavoite asettaa vaatimuksia oppimisympäristöille ja edellyttää yhteistyötä esiopetuksen ja perusopetuksen järjestäjän välillä lasten siirtyessä perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen esiopetus

Kielirikasteinen esiopetus

Kielirikasteisella esiopetuksella tarkoitetaan esiopetusta, jossa alle 25 % toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Kielirikasteinen esiopetus antaa luontevia mahdollisuuksia tuoda monikielisyyttä ja kulttuurien kohtaamisia esiin esiopetuksen arjessa ja toimintakulttuurissa. Tavoitteena on, että lapset olisivat sekä kielen oppijoita että käyttäjiä. Tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen perusopetukseen.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki.

Kasvun ja oppimisen tuki ja lukuun 6 sisältyvä oppilashuolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä ⁴⁸. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistyminen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopetta-

⁴⁸ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

jien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

Lähipäiväkoti- ja kouluperiaate

Lapsen esiopetus järjestetään ensisijaisesti lähipäiväkodissa. Nokialla lähipäiväkodiksi määritellään päiväkotia, johon lapsen kuljettaminen on sujuvaa. Lähipäiväkoti ja -koulu tukevat lapsen ja hänen ympäristönsä vuorovaikutusta ja ystävyyssuhteiden kehittymistä ja ylläpitämistä.

Kasvun ja oppimisen tuen lähtökohtia

”Jokainen lapsi oppii. Kukin omalla tavallaan.”

Opetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen sekä esiopetusryhmän vahvuudet, oppimis- ja kehitystarpeet. Kasvun ja oppimisen tuen tarvetta arvioidaan ja tukea järjestetään ensisijaisesti tiiviissä yhteistyössä huoltajan kanssa lapsen näkemys selvittäen. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen tarpeen selvittely ja tuen järjestäminen tehdään esiopetuksen ammattilaisten yhteistyönä. Tiedossa olevat tuen suunnitelmat tehdään yhteistyössä huoltajan, lapsen, varhaiskasvatuksen opettajan, veon ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa lokakuun loppuun mennessä. Yhteistyö voidaan toteuttaa konsultaationa tai kokoamalla moniammatillinen ryhmä, jossa ovat mukana kyseisin lapsen oppimisen tuen arvioimiseen ja järjestämiseen tarvittavat opetuksen ja oppilashuollon ammattilaiset. Ryhmän kokoamiseen tai moniammatilliseen yhteistyöhön ei tarvita lapsen tai huoltajan suostumusta. Kasvun ja oppimisen tuen järjestämiseen voi osallistua myös muita yhteistyökumppaneita. Mikäli monialaisuus toteutuu muiden sosi-aali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tuella, ei aina tarvita mukaan oppilashuoltopalveluiden ammattihenkilöitä. Yhteistyö kirjataan lapsen tuen suunnitelmaan. Huoltajan kanssa pyritään pääsemään yhteiseen näkemykseen lapsen tuen toteuttamisesta ja kouluun siirryttäessä myös luokkamuodosta.

Lapsi voi olla sekä kasvun ja oppimisen tuen että yksilökohtaisen opiskeluhuollon tuen piirissä. Oppimisen ja opiskeluhuollon tuen tulee muodostaa oppilaan näkökulmasta toimiva kokonaisuus, vaikka velvoite eri tukimuotoihin tulee eri lainsäädännöstä. Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Näistä lapsi voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea.

Lähde: Opetushallitus

Tuen antaminen esiopetuksessa

Lapsen tuen toteuttaminen mietitään yksilö- ja ryhmäkohtaisesti. Lukuvuosisuunnitelmaan kirjaan ryhmälle suunniteltuja tuen menetelmiä esimerkiksi oppimisympäristöjärjestelyjä, sekä erilaisia työtapoja ja pedagogisia menetelmiä. Näitä ovat esim. pienryhmätoiminta, kohdennetut pienryhmät, strukturointi, kuvat ja tukiviittomat. Kohdennetuissa pienryhmissä voidaan tukea mm. tunnetaitoja, vuorovaikutus- ja leikkitaitoja, kielellisiä, matemaattisia ja motorisia taitoja. Suunnitelmia päivitetään esiopetusvuoden aikana tarvittaessa.

5.2 Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatustulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea⁴⁹. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen oppilashuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso luku 6 Oppilashuolto).

Lapsen tuki rakentuu huolenpidolle, jossa keskeistä on ihmisten välinen arvostava ja kuunteleva kohtaaminen, hyvinvointia tukeva ja huolet puheeksi ottava toimintakulttuuri. Jos henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai oppimisesta, on heillä velvollisuus ottaa asia puheeksi lapsen huoltajan kanssa. Huoli voi nousta myös lapsen poikkeavasta käyttäytymisestä tai puheista.

⁴⁹ Valtioneuvoston asetus (422/2012)

Huoltajalle kerrotaan mistä havainnoista huoli on syntynyt, ja sovitaan miten asiaa lähdetään selvittämään.

Siirtokäytänteisiin liittyvä yhteistyö on kuvattu luvussa 3.3.

5.3 Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

Kun huoli herää lapsesta

Kun lapsen tuen tarve tunnistetaan, otetaan yleisen tuen tukitoimet heti käyttöön ja ollaan yhteydessä huoltajiin. Asiasta keskustellaan myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Yleinen tuki ei vaadi erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Kaikki perusopetuslaissa

säädetyt tukimuodot, esim. eriyttäminen, osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet, ovat käytössä myös yleisessä tuessa. Lapsen yleisen tuen tavoitteet ja menetelmät kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan ja niistä keskustellaan huoltajan kanssa tai pidetään oppimissuunnitelmakeskustelu. Oppimissuunnitelman laatimisessa huomioidaan myös mahdollinen esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta varten tehty hallintopäätös.

Yleisen tuen tukimuotoja ovat mm. seuraavat:

- lapsella on sopivaa oppimateriaalia
- opettaja muokkaa ja selkeyttää oppimateriaalia
- oppimisympäristöä muokataan
- lapsi saa riittävästi aikaa oppimiseen ja arjen toimintoihin
- lapsella on vaihtoehtoisia tapoja osoittaa osaamistaan
- lapsi käyttää tarvittavia apuvälineitä
- lapsi voi käyttää kaverin vertaistukea oppimistilanteissa
- lapsi saa kohdennettua pienryhmätoimintaa
- lapsi saa henkilökohtaista ohjausta
- varhaiskasvatuksen opettaja tekee yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, kodin ja kouluterveydenhuollon kanssa

Yleisen tuen lähtökohtana on näiden lapsen tarpeiden mukaan joustavien järjestelyiden mahdollisimman kattava käyttö esiopetuksessa.

5.4 Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogi-

seen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti⁵⁰. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Kun yleinen tuki ei riitä, kartoitetaan tuen tarve uudelleen. Arvioidaan käytettyjen tukitoimien tehokkuus ja riittävyys. Tehostetun tuen tukimuodot ovat samoja kuin yleisessä tuessa. Tuki on kuitenkin säännöllistä, pitkäjänteisempää ja pysyvää. Käytetyt tuen muodot kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan. Myös käyttäytymisen, tunne-elämän, oman toiminnan ohjauksen ja sosiaalisten taitojen haasteet voivat johtaa tehostettuun tukeen. Oppimissuunnitelman laatimisessa huomioidaan myös mahdollinen esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta varten tehty hallintopäätös.

⁵⁰ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arvioissa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilas-huollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa⁵¹. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

⁵¹ Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

Varhaiskasvatuksen opettaja ja veo laativat pedagogisen arvion yhteistyössä huoltajan kanssa. Pedagoginen arvio käsitellään monialaisesti. Arvio johtaa joko yleisen tuen jatkumiseen tai tehostetun tuen aloittamiseen. Tehostettuun tukeen siirtäminen edellyttää, että lapsi on ollut säännöllisesti tukitoimien piirissä. Jos tehostettu tuki halutaan lopettaa laaditaan uusi pedagoginen arvio yhteistyössä huoltajan kanssa. Arvio käsitellään kuten tukeen siirryttäessä.

Mikäli tuen taso muuttuu, varhaiskasvatuksen erityisopettaja merkitsee tarvittavat muutokset Efficaan.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan⁵². Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa⁵³. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen

⁵² Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

⁵³ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Tehostettua tukea saavalle lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana. Ensimmäinen oppimissuunnitelma laaditaan viipymättä pedagogisen arvion käsittelyn jälkeen, viimeistään neljän viikon kuluessa. Oppimissuunnitelman laatimisessa huomioidaan myös mahdollinen esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta varten tehty hallintopäätös. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa suunnitelman laatimisesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Oppimissuunnitelman alustavan laadinnan jälkeen huoltajat kutsutaan palaveriin, jossa oppimissuunnitelma täydennetään tarvittaessa yhdessä. Jos huoltajat eivät pääse palaveriin tarjotaan heille mahdollisuus esittää kommentit suunnitelmaan esimerkiksi Päikyssä.

Arvioitaessa oppimissuunnitelmaa varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja arvioivat tukitoimien toteutumista. Huoltajalta ja lapselta pyydetään kommentit heidän näkemyksestään tukitoimien riittävydestä ja heidän toiveistaan koskien jatkoa.

5.5 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain

mukaan annettavasta tuesta⁵⁴. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi yksilökohtainen oppilashuolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Kun tehostettu tuki ei riitä, kartoitetaan tuen tarve ja käytettyjen tukitoimien tehokkuus ja riittävyys uudelleen. Erityistä tukea saavat ne lapset, joiden kasvu, kehitys tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys⁵⁵. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

⁵⁴Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

⁵⁵ Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki 34, 35 ja 36 § (434/2003)

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.⁵⁶

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa

⁵⁶ Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010)

hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Varhaiskasvatuksen opettaja ja veo laativat pedagogisen selvityksen moniammatillisessa yhteistyössä. Selvityksestä ilmenee lapsen eteneminen, annettu tehostettu tuki, lapsen näkemys, varhaiskasvatuksen opettajan arvio ja huoltajien arvio. Selvityksessä tulee huomioida myös mahdolliset asiantuntijalausunnot.

Huoltajalle annetaan noin viikko aikaa tutustua pedagogiseen selvitykseen, jonka jälkeen huoltajalle ja oppilaalle järjestetään lain edellyttämä kuulemistilaisuus, palaveri. Palaverissa opettaja käy läpi pedagogisen selvityksen sisällön ja täydentää sitä huoltajan ja lapsen kanssa. Kun erityiseen tukeen siirrytään ensimmäistä kertaa, tulee palaveriin osallistua myös oppilashuollon työntekijä.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös⁵⁷. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa⁵⁸. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti⁵⁹. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut

⁵⁷ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642 /2010)

⁵⁸ Perusopetuslaki 17 § 3 mom (642/2010)

⁵⁹ Hallintolaki (434/2003)

sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen⁶⁰. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla⁶¹. Päätös on aina perusteltava⁶². Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten⁶³. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

⁶⁰ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

⁶¹ Perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)

⁶² Hallintolaki 45 § 1 mom. (434/2003)

⁶³ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

Jos lapsi tarvitsee erityistä tukea, lähetetään pedagoginen selvitys varhaiskasvatuksen johtajalle päätöksen tekemiseksi. Selvitykseen etusivuksi liitetään lomake ”suositus erityiseen tukeen”. Varhaiskasvatuksen johtaja tekee hallinnollisen päätöksen erityisestä tuesta ja tiedottaa päätöksestä varhaiskasvatustyöyksikön johtajaa ja varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja merkitsee tuen muutokset Efficassa. Tuen alkamispäivä Efficassa tulee olla sama kuin erityisen tuen päätöksen päivä.

Esiopetuksessa tehty pedagoginen selvitys päivitetään ennen koulun alkua ja tehdään uusi hallintopäätös, jossa päätetään lapsen tuesta, apuvälineistä, avustaja- ja tulkintapalveluista sekä opetuksen järjestämipaikasta. Erityisen tuen päätöksen tekee lähikoulun rehtori. Mikäli opetus järjestetään muualla kuin lähikoulussa, päätöksen tekee johtava rehtori.

Päätöksen pohjana on moniammatillinen arvio oppilaan tarvitsemasta tuesta, mahdolliset tutkimukset tai selvitykset ja yhteistyössä tehty pedagoginen selvitys. Koulupaikan arvioon osallistuvat huoltajat, tarvittavat asiantuntijat lasta hoitavalta taholta ja/tai oppilashuollosta, koulun erityisopettajat sekä esiopetuksesta varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen opettaja.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.⁶⁴ Se on kirjalli-

⁶⁴ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

nen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako

- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjatusta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi⁶⁵. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

⁶⁵ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin⁶⁶. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta.⁶⁷ Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.⁶⁸ Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta.⁶⁹ Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti

⁶⁶ Perusopetuslaki 25 § 2 mom. (628/1998)

⁶⁷ Perusopetuslaki 9 § 2 mom. (628/1998)

⁶⁸ Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

⁶⁹ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 2-3 mom. (1040/2014)

kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin⁷⁰ eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Huoltajat päättävät 5-vuotiaan lapsen oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen osallistumisesta. Tällöin esiopetus järjestetään varhaiskasvatuksessa ryhmän muun toiminnan yhteydessä. Lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, HOJKS. HOJKS toimii tiedonsiirron välineenä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Jos lapsi osallistuu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen, siirretään myös varhaiskasvatuksessa tehty ajantasainen hallintopäätös. Jos päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta on jäänyt tekemättä tai lapsen tilanne muuttuu esiopetuksen aikana, voidaan päätös poikkeuksellisesti tehdä myöhemminkin. Tällöin oppivelvollisuus ei voi enää pidentyä, mutta päätös vaikuttaa oppilaan opetusryhmän kokoon.

⁷⁰ Perusopetuslaki (628/1998) 27 §

Kun lapsi siirtyy oppivelvollisuuden piirissä olevaan esiopetukseen varhaiskasvatussyksikössä, hänelle tehdään uusi HOJKS, jonka tekemisessä voi hyödyntää 5-vuotiaana tehtyä HOJKS:a. HOJKS:n laatimisessa huomioidaan myös mahdollinen esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta varten tehty hallintopäätös. Kehitysvammaisille, jotka ovat oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa 5-vuotiaana, tehdään keväällä uusi pedagoginen selvitys ja suositus erityisen tuen päätöksen sisällöstä.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva lapsi siirtyy perusopetukseen yleensä sinä vuonna, kun lapsi täyttää 7 vuotta. Kehitysvammaisten lasten oppivelvollisuuden piiriin kuuluva esiopetus järjestetään pääsääntöisesti koulun puolella. Tulevasta esiopetussijoituksesta tehdään esitys moniammatillisessa palaverissa, jossa on mukana erityisopettajat varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta. Esitys lähetetään helmikuun loppuun mennessä oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinaattorille, joka toimittaa asiakirjat perusopetuksen aloittavien oppilaiden tuen työryhmälle. Kehitysvammaisen lapsen esiopetuspaikka määritellään keväällä tehtävässä erityisen tuen päätöksessä. Tällöin huoltajien ei tarvitse hakea esiopetuspaikkaa erikseen.

Niiden lasten osalta, jotka käyvät oppivelvollisuuden piirissä olevaa esiopetusta päiväkodissa, tehdään yhteistyötä lapsen tulevan koulun erityisopettajan kanssa. Yhteistyötä tehdään koulun alkua edeltävänä vuonna. Yhteistyömuotoja ovat mm. havainnointi, konsultointi ja HOJKS-palaverit.

Ohjautuminen kokoaikaiseen erityisopetukseen ja kokonaan yksilöllistettyyn opetukseen

Erityisen tuen sekä pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaiden koulupaikasta tekee päätöksen johtava rehtori, mikäli tuen järjestämisen takia opetus järjestetään muualla kuin lähikoulussa. Päätöksen pohjana on moniammatillinen arvio oppilaan tarvitsemasta tuesta, mahdolliset tutkimukset tai selvitykset ja yhteistyössä tehty pedagoginen selvitys. Koulupaikan arvioon osallistuvat huoltajat, tarvittavat asiantuntijat lasta hoitavalta taholta ja/tai oppilashuollosta, koulun erityisopettajat sekä esiopetuksesta varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen opettaja.

Tavoitteena on ottaa koulun puolelle esiopetukseen kaikki ne 6-vuotiaat 11-vuotisella oppivelvollisuudella olevat lapset, joilla on kehitysvammadiagnoosi. Mikäli tulijoita on enemmän kuin paikkoja, ensimmäisen luokan oppilaiden koulupaikan järjestäminen menee esiopetuspaikan edelle.

Kokoaikaiseen erityisopetukseen (KEO) tai kokonaan yksilöllistettyyn opetukseen (KYO) tulijat ovat pääsääntöisesti 11-vuotisella oppivelvollisuudella olevia lapsia. Ryhmäkoko on 8, koska yli puolella ryhmän lapsista on 11-vuotinen oppivelvollisuus. Aikuisia ryhmässä on kolme eli erityisopettaja ja kaksi ohjaajaa. Toiminta-alueittain opiskelevien luokissa Rajasalmen koulussa ryhmäkoko on 6.

Joskus moniammatillinen arvio puoltaa vahvan aikuistuen järjestämistä myös 9-vuotisella oppivelvollisuudella. Kokonaan yksilöllistettyyn opetukseen tulijat ovat pääsääntöisesti myös kehitysvammadiagnoosin saaneita lapsia, mutta diagnoosi ei sinällään ratkaise luokkasijoitusta, vaan oppiaineiden yksilöllistämisen tarve. Jos oppiaineiden yksilöllistämisen tarve on selkeä, yksilöllistäminen voidaan tehdä samassa keväällä tehtävässä erityisen tuen päätöksessä, jossa koulupaikkaakin määrätään. Tällöin koulun erityisopettaja on varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa miettimässä yksilöllistämisen tarvetta ja sen perusteita. Useimmiten yksilöllistämispäätökset tehdään vasta koulun puolella erityisopettajan toimesta sen jälkeen, kun hän on tutustunut lapsen oppimisen edellytyksiin paremmin.

Kokonaan yksilöllistettyyn opetukseen (KYO) lapsi ohjautuu silloin, kun arvioidaan, että hän ei pysty opiskelemaan minkään oppiaineen tavoitteita yleisopetuksen mukaisesti. Kokoaikaisessa erityisopetuksessa eli KEO-luokalla taas pyritään etenemään yleisopetuksen mukaan niin pitkään kuin mahdollista. Sielläkin on kuitenkin mahdollista yksilöllistää useampi oppiaine.

Nokialla perusopetuksessa järjestettävää luokkamuotoista erityisopetusta ja sen vaihtoehtoja on kuvattu tarkemmin Oppimisen ja koulunkäynnin tuki Nokialla- käsikirjassa.

5.6 Perusopetuslaissa säädettyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa⁷¹. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Lapsella, jolla on vaikeuksia kasvussaan ja oppimisessaan, on oikeus saada tukea ja osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen yhteydessä. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisissä oppimisen alueilla, vaikeuksia opiskelutaidoissa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia.

Osa-aikaisen erityisopetuksen keskeisiä periaatteita:

- Opetus järjestetään tiiviissä yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa.

⁷¹ Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

- Tarjottuun osa-aikaiseen erityisopetukseen on velvollisuus osallistua
- Opetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena.
- Tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.
- Opetuksen järjestämisen suunnittelussa ja vaikutusten arvioinnissa tehdään yhteistyötä tarvittaessa oppilashuoltohenkilöstön kanssa.
- Lapsen oppimista arvioidaan opettajien yhteistyönä.
- Opetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla
- Osana pedagogista arviota ja selvitystä arvioidaan lapsen aikaisemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä lapsen tarpeet osa-aikaiseen erityisopetukseen jatkossa.
- Oppimissuunnitelmaan ja HOJKSiin kirjataan myös osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja antaminen.

(Oppimisen ja koulunkäynnin tuki Nokialla 2019)

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla⁷². Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuu-

⁷² Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

lovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittoma-kielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Erityisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen

opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arviossa. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

Lapsen tulkitsemis- ja avustajapalvelujen tarve arvioidaan moniammatillisessa yhteistyössä. Yksikön avustajapalveluiden tarpeen, määrän ja laadun kartoittavat veo ja yksikön johtaja keväällä, jonka jälkeen tarpeet käydään läpi varhaiskasvatuksen erityisopettajien kesken.

Varhaiskasvatuksen johtaja tekee hallintopäätöksen esiopetuksen yleistä ja tehostettua tukea saavien lasten tarvitsemista palveluista ja välineistä esityksen perusteella. Lapsen tulkitsemis- ja avustajapalvelut kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan, tehostetun tuen oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:iin. Jos lapsi on esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa, tehdään erillinen hallintopäätös varhaiskasvatusta varten. Varhaiskasvatuksen hallintopäätösprosessi on kuvattu Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa.

6. Oppilashuolto

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta esiopetuksen opiskeluhuollosta nimitystä oppilashuolto, opiskelijasta käsitettä lapsi,

oppilaitoksesta nimitystä esiopetusyksikkö tai esiopetus. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä⁷³.

Lasten kehitysympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten myötä oppilashuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa esiopetuksen perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy kiinteästi esiopetuksen tehtävään edistää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Oppilashuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus⁷⁴.

Lapsella on oikeus saada maksutta oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää⁷⁵. Esiopetuksen oppilashuolto koskee myös pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia lapsia. Oppilashuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetusyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi lapsilla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon⁷⁶. Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen lapseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Esiopetuksen oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tässä luvussa määrätään oppilashuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. Esiopetuksen toteuttamiseen kuuluvasta kasvun ja oppimisen tuesta määrätään perusteiden luvussa 5⁷⁷.

⁷³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 1 § 3 mom.

⁷⁴ YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

⁷⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 § 1 - 2 mom.

⁷⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 6 §

Oppilashuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetusyhteisössä. Sitä toteutetaan sekä koko esiopetusyksikköä tukevana monialaisena yhteisöllisenä että yksilökohtaisena oppilashuoltona lasten ja heidän huoltajiensa, opetus-, sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden tahojen kanssa.

Esiopetuksen toimintakulttuurin tulee edistää oppimista ja hyvinvointia. Olennaista on lasten toimijuus, osallisuus ja innostuminen, toimiva yhteistyö kotien kanssa, esiopetusyksikön sisällä, yhteistyökumppaneiden kanssa sekä turvallinen esiopetusympäristö. Esiopetuksen toimintakulttuuriin sisältyy monenlaista tukea ennaltaehkäisevästä toiminnasta korjaavaan ja yhteisöllisistä toimintamuodoista yksilölliseen tukeen.

Oppilashuolto jakautuu ennaltaehkäisevään esiopetusyhteisön hyvinvointia edistävään yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Yhteisöllinen oppilashuolto on ensisijaista ja se kuuluu kaikille. Yksilökohtainen oppilashuolto on ehkäisevää ja tukea antavaa. Oppilashuollon palveluja ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuollon palvelut. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin yksilöön, yhteisöön kuin yhteistyöhön. Lapsi saa tarvittaessa tukea kuraattorilta, psykologilta, terveydenhoitajalta tai lääkäriltä, joiden puoleen voi maksutta ja luottamuksellisesti kääntyä. Oppilashuollon toimijat työskentelevät tarvittaessa yhdessä sekä tekevät yhteistyötä muiden lasten ja nuorten palveluja tarjoavien tahojen kanssa. Huoltajille annetaan tieto esiopetuksen käytettävissä olevasta oppilashuollosta. Esiopetuksen alkaessa henkilöstö välittää huoltajille varhaiskasvatuksen hallinnosta lähetettävän tiedotteen esiopetuksen oppilashuollosta.

Paikallinen esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelma on laadittu osaksi esiopetuksen opetussuunnitelmaa. Lisäksi Nokialla on laadittu esi- ja perusopetuksen yhteinen Opiskeluhuollon käsikirja, jonka tarkoituksena on yhtenäistää ja tarkentaa oppilashuoltoon liittyviä käy-

tänteitä. Yksikkökohtaiset oppilashuoltosuunnitelmat laaditaan lukuvuosisuunnitelman yhteyteen.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaiset tavoitteet Nokian kaupungin esiopetuksessa:

- edistää lapsen kasvua, oppimista, terveyttä ja hyvinvointia
- edistää lapsen viihtyvyyttä ja osallisuutta omassa toimintaympäristössään
- edistää huoltajien osallisuutta
- ehkäistä ongelmien syntymistä korjaavan työn sijaan
- edistää esiopetusyksikön yhteisöllistä toimintaa, terveellisyyttä, esteettömyyttä ja turvallisuutta sekä kodin ja esiopetusyksikön välistä yhteistyötä
- turvata varhainen, matalan kynnyksen tuki sitä tarvitseville lapsille
- tukea yksilöä esiopetusyhteisöä kehittämällä
- tukea henkilöstön työtä

6.1 Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus⁷⁸. Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset⁷⁹. Esiopetusyhteisön tai lasten hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä huoltajan kanssa.

Esiopetuksessa oppilashuolto on esiopetusyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista on esiopetuksen henkilökunnalla⁸⁰. Oppilashuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä

⁷⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 1 mom.

⁷⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 18 § 1 mom.

⁸⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 4 § 1 ja 2 mom.

terveydenhoitopalvelut, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina⁸¹. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin lapseen, lapsen kehitysympäristöihin kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan siten, että ne ovat helposti saatavilla⁸². Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräajassa⁸³.

Lapsen huoltajalle annetaan tieto käytettävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja⁸⁴. Lapsen ja huoltajan osallisuus oppilashuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja oppilashuollosta tiedottaminen lisäävät oppilashuollon tunte-
musta ja edesauttavat palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa.

Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen välinen vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa oppilashuollon toimintaa. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa lapsen terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilashuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään esiopetusyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää oppilashuollon suunnitelmallista arviointia⁸⁵.

Oppilashuoltoryhmät

Opetuksen järjestäjä asettaa oppilashuollon ohjausryhmän ja yksikkökohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä lasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryh-

⁸¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 § 3 mom. ja terveydenhuoltolaki (1326/2010) 15 §

⁸² Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

⁸³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 15 § ja 17 §

⁸⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 11 § 1 - 2mom.

⁸⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 25 §

mässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano⁸⁶. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa että ryhmässä on opetus- henkilöstön lisäksi ikäryhmälle suunnattuja terveydenhoitopalveluja sekä psykologi- ja kuraattori- palveluja edustavia jäseniä sen mukaan kuin käsiteltävä asia edellyttää.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon, kuten esi- ja perus- opetuksen, yhteinen.

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa esiopetuksen oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Jos esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, voi koulu- kohtainen oppilashuoltoryhmä toimia myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmänä. Ryhmää johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja oppilashuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoa se esiopetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu⁸⁷. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyöta-

⁸⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 14 § 1 - 4mom.

⁸⁷ Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi 67/2013

hojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää huoltajan suostumusta.

Kaupungin tasolla oppilashuollon seurannasta ja kehittämisestä huolehtii oppilashuollon ohjausryhmä. Ohjausryhmään kuuluu eri kouluilla ja esipetuksessa toimivia oppilashuollon ammattilaisia ja sen toimintaa johtaa johtava rehtori. Oppilashuollon ohjausryhmä kokoaa tietoa koko kaupungin oppilaiden hyvinvoinnista sekä suunnittelee tarvittavat oppilashuollon palvelut ja resursit.

Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen on osa opetuksen järjestäjän omavalvontaa koskevaa tehtävää. Opetuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen oppilashuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa oppilashuollon omavalvonnan toteutumisesta. Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä koordinoi oppilashuollon suunnittelua, kehittämistä, toteuttamista ja arviointia yksikössä. Esiopetuksen/päiväkodin yhteisöllistä oppilashuoltoryhmää johtaa varhaiskasvatusyksikön johtaja. Oppilashuoltoryhmän monialaisuus ja lasten ja huoltajien osallisuus suunnitellaan ja toteutetaan yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman avulla. Varhaiskasvatusyksikön johtaja seuraa yksikkönsä oppilashuoltosuunnitelman toteutumista lukuvuosittain esiopetusryhmän toimintasuunnitelman arvioinnin yhteydessä. Yksikön oppilashuoltoa kehitetään arvioinnin pohjalta.

6.2 Yhteisöllinen oppilashuolto

Oppilashuolto on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä

seurataan, arvioidaan ja kehitetään esiopetusyhteisön ja ryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.⁸⁸ Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen, neuvolan sekä muiden kunnan lasten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Lasten ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Yhteisöllinen oppilashuolto luo esiopetuksessa edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Lapsella on oikeus turvallisiin oppimisympäristöihin⁸⁹, joihin kuuluvat niin fyysinen, psyykinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on lasten ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana yksikkökohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja, päiväkodin johtaja tai rehtori ilmoittaa esiopetuksessa tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Rakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös esiopetuksen kuljetuksia, tapaturmien ehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat. Kun esiopetus järjestetään koulussa, otetaan myös esiopetus huomioon kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä

⁸⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 4 § 1 mom.

⁸⁹ Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa⁹⁰.

Yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen kuuluu kaikille yksikössä työskenteleville. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä lasten, huoltajien sekä muiden lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Lasten ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen yhteisöllisessä oppilashuollossa on tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa.

Esiopetuksen yhteisöllistä opiskeluhuoltotyötä suunnittelee, toteuttaa, kehittää, ja arvioi yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä, jonka kokoonpano ja toimintaohjeet sekä lukuvuoden yhteiset tavoitteet on kirjattu pedagogiseen toimintaohjelmaan.

Yhteisöllisen oppilashuoltoryhmän puheenjohtajana toimii varhaiskasvatusyksikön johtaja tai hänen asettamansa henkilö. Ryhmään kuuluu opettajien ja lastenhoitajien edustajia, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja käsiteltävän asian mukaan oppilashuollon henkilöstöä (kuraattori/psykologi/terveydenhoitaja) sekä tarvittaessa ohjaaja. Kokoonpanon määrittelee käsiteltävä asia ja tarkoituksenmukaisuus. Oppilashuollon suunnitelman avulla kokouksia voidaan teemoittaa ja kutsua ryhmään esim. huoltajaedustajia, lapsia, muita henkilökunnan edustajia, asiantuntijoita sekä viranomaisia. Tietosuoja ei rajoita yhteisöllisen oppilashuoltoryhmän kokoonpanoa, koska asioita käsitellään yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla.

Työn kohteena on esiopetusryhmä, päiväkotiyhteisö tai oppimisympäristö. Yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä kokoontuu vähintään kaksi kertaa toimintakaudessa. Yhteisöllisen oppilashuoltoryhmän kokouksesta laaditaan muistio, johon kirjataan kokouksen osallistujat, käsitellyt asiat, sovitut toimenpiteet sekä vastuuhenkilöt. Muistion jakelusta päätetään kussakin

⁹⁰ Terveysterveystoimintalaki (1326/2010) 16 § 2 mom. ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 12 §

kokouksessa erikseen.

Yhteisöllisen oppilashuolto koostuu mm. seuraavista asioista:

- tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen
- kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa ehkäisevät toimet
- poissaolojen ehkäisy
- hyvinvointia tukevan esiopetuksen järjestäminen
- terveellisten elintapojen edistäminen
- toimintaympäristön terveellisyyden, esteettömyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja tarkastaminen
- huoltajien osallisuuden edistäminen
- yhteistyö lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi
- riskien ennakointi ja vaaratilanteisiin varautuminen

Yhteisöllisen oppilashuollon tehtävät yksittäisessä päiväkodissa:

- Yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatiminen osana esiopetusryhmän toimintasuunnitelmaa
- Esiopetusympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä, esteettömyyttä ja turvallisuutta lisäävät toimet ja suunnitelmat
- Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäisevät ja vähentävät toimet
- Päiväkodin yhtenäistä toimintakulttuuria edistävät toimet (eri oppimisympäristöt)
- Erilaisten oppimisympäristöjen turvallisuus ja kehittäminen
- Lasten ja huoltajien osallistumisen mahdollistaminen esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelman laadintaan ja oppilashuolto-/ hyvinvointityöhön yleensä
- Kodin ja esiopetuksen välisen oppilashuollollisen yhteistyön kehittäminen ja seuranta
- Siirtymävaiheen yhteistyön suunnittelu ja työnjako
- Esiopetuksen sääntöjen laatiminen yhdessä lasten kanssa
- Yksittäistä lasta koskevan monialaisen oppilashuoltotyön sekä oppilashuoltopalveluiden tarpeen, toteutumisen ja toimintatavan seuranta, arviointi ja kehittäminen

- Erilaisten kyselyjen, arvioiden, selvitysten, tarkastusten ja tutkimusten hyödyntäminen em. tehtävissä

6.3 Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan

- lapselle annettavia terveydenhoitopalveluja, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina
- oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja
- yksittäistä lasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa.⁹¹

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen oppilashuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että esiopetuksen arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto esiopetuksessa perustuu aina huoltajan suostumukseen⁹². Huoltajan osallisuutta tuetaan ja mielipiteitä kuullaan lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon toteuttamisessa. Lapsen osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti⁹³. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Oppilashuoltotyö järjestetään niin, että lapsi voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Työssä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

⁹¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 5 § 1 mom.

⁹² Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

⁹³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 18 § 1 mom.

Asian käsittely myös yksittäisen lapsen tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu huoltajan suostumukseen. Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai lapsen läheisiä.⁹⁴ Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa lapsen asiassa tarpeellisiksi katsomiltaan asiantuntijoilta⁹⁵.

Yksittäistä lasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat:⁹⁶

- yksittäisen lapsen nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot
- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa
- kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa
- asian aihe ja vireille panija
- lapsen tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset
- toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet
- tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma
- toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

⁹⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 19 § 1 ja 2 mom.

⁹⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 19 § 3 mom. ja laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 26 § 3 mom.

⁹⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 5 § 2 mom. ja 20 § 1, 3 - 4 mom.

Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.⁹⁷

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä lasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä lasta tai muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.⁹⁸

Terveystieteiden henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetystä potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.⁹⁹

Lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi¹⁰⁰. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä lapsen opettajalle, rehtorille tai päiväkodin johtajalle ja opetuksen järjestäjälle lapsen opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot¹⁰¹. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön lapsen tai muiden lasten turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista lapsen sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

⁹⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 20 § 5 mom.

⁹⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 21 § 1 mom. ja 22 § 1 mom.

⁹⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 20 § 2 mom., laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 12 § ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

¹⁰⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 23 § 2 mom.

¹⁰¹ Perusopetuslaki 40 § 2 mom. (1288/2013)

Jos lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä lapsen huoltajan suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta¹⁰². Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle esi- tai perusopetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden esi- tai perusopetuksen järjestäjän pyynnöstä.¹⁰³

Lapsen tukeminen rakentuu arjen huolenpidolle. Arjen huolenpidossa keskeistä on ihmisten välinen arvostava ja kuunteleva kohtaaminen, esiopetuksen hyvinvointia tukeva ja huolet puheeksi ottava toimintakulttuuri, esiopetuksen yhteiset säännöt sekä vuorovaikutus lapsen ja huoltajien kanssa.

Esiopetuksen toimintakulttuurin tärkeimmät yksittäistä lasta kokevat asiat:

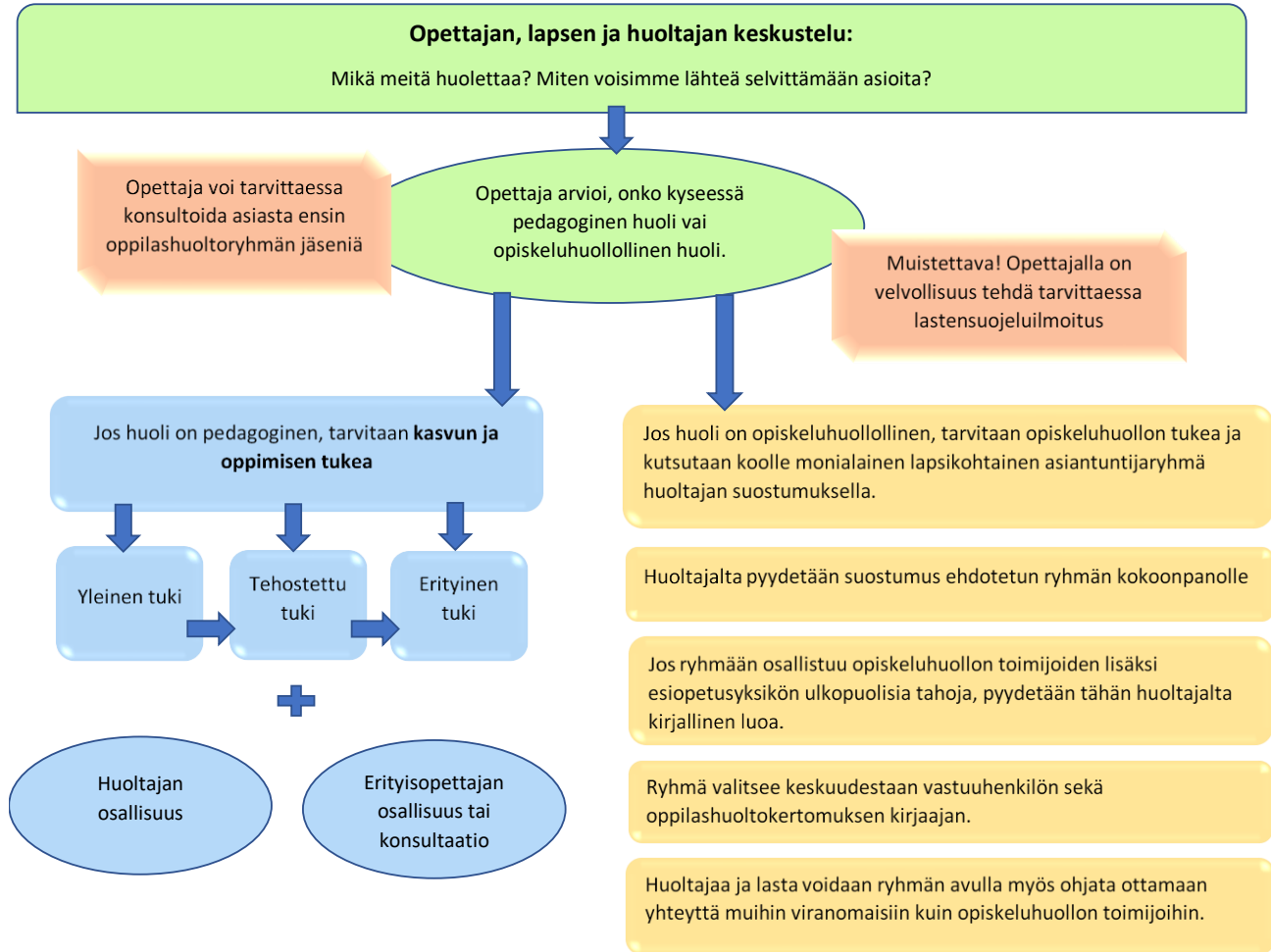
- lapsen kannustus, opetus, huolenpito ja seuranta esiopetuksen arjessa
- keskustelu ja yhteydenpito kodin ja esiopetuksen välillä (tapaamiset, Päikky, puhelut)
- oppimissuunnitelmakeskustelut lapsen ja huoltajien kanssa
- varhainen tuki ja varhainen huolen puheeksi ottaminen lapsen ja huoltajien kanssa
- terveydenhuollon tarkastukset (kuusivuotiaana ja kouluun mentäessä)
- toimintamallit erityisissä tilanteissa: kiusaaminen, poissaolot jne
- muiden ammattilaisten tuki ja konsultointi tarvittaessa (varhaiskasvatuksen erityisopettaja, kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja, lääkäri)

¹⁰² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 23 § 3 mom.

¹⁰³ Perusopetuslaki 40 § 4 mom. (1288/2013)

Kun huoli lapsen oppimisesta tai hyvinvoinnista herää, työntekijällä on oikeus ja velvollisuus ottaa asia puheeksi lapsen ja huoltajan kanssa. Valmiita ratkaisuja ei tarvitse olla, mutta asioita voi ihmetellä ääneen. Opettaja, huoltaja ja mahdollisesti lapsi arvioivat yhdessä tarvitseeko lapsi kasvun ja oppimisen tukea, oppilashuollollista tukea vai molempia. Jos lapsi tarvitsee sekä kasvun ja oppimisen tukea että oppilashuollon tukea, tulee tukea antaa lapsen kokonaistilanne huomioon ottaen. Varhaiskasvatuksen opettaja voi konsultoida muita opettajia tai oppilashuollon ammattihenkilöitä ja samalla arvioidaan, voidaanko tilannetta auttaa yhteisöllisen oppilashuollon keinoin.

Mikäli tarvitaan opiskeluhuollon palveluja, kuten terveydenhoitajan, lääkärin, kuraattorin tai psykologin tukea, lapsi ja huoltaja ohjataan tuen piiriin. He voivat ohjata oppilaan ja perheen tarvittaessa edelleen muiden sosiaali- tai terveydenhuollon palvelujen tai muiden palvelujen piiriin.

Kuvio 2 Oppilashuollon tuen polut.

Varhaiskasvatuksen opettaja saa keskustella lapsen asiasta opettajien tai niiden asiantuntijoiden kanssa, joiden työtehtäviin lapsen tuen suunnittelu ja antaminen liittyy. Keskustelu rajoittuu tietoihin, jotka ovat tarpeellisia opetuksen tai tuen suunnittelussa ja käytännön toteuttamisessa. Keskustelun tarkoituksena on varmistaa, että lapsi saa oikea-aikaista ja riittävää tukea.

Varhaiskasvatuksen opettaja voi työnsä tueksi tarvita esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai koulupsykologin antamaa konsultaatiota. Tätä konsultaatiota voidaan tarvittaessa tehdä myös siten, että lapsen nimi tulee ilmi, vaikka konsultaatiossa käsiteltäisiin salassa pidettäviä asioita. Laki ei edellytä kuvatun keskustelun kirjaamista asiakirjoihin, mutta joskus henkilökohtaisten muistiinpanojen laatiminen on tarpeen. Jos jokin myöhempi toi-

menpide tai päätös pohjautuu asiantuntijan näkemykseen, tulee se kuitenkin kirjata. Muistiinpanoja ei arkistoida, vaan ne hävitetään kun niitä ei enää tarvita. Jos kyse on esimerkiksi konsultaatiosta, psykologi voi kirjata opettajalle antamansa konsultaation tarvittaessa omaan potilasrekisteriinsä.

Esiopetuksen henkilöstö on vaitiolovelvollinen tiedoista, jotka he työssään saavat lapsesta ja perheestä. Tietoja ei saa antaa esiopetuksen ulkopuolisille henkilöille, eikä esiopetusryhmän henkilöstölle, jotka eivät työskentele lapsen kanssa. Vaitiolovelvollisuus säilyy myös sen jälkeen, kun palvelussuhde on päättynyt.

Yksilökohtaisessa oppilashuoltoasian käsittelyssä asiantuntijaryhmä kootaan tarpeen mukaan.

Se sisältää yksittäiselle lapselle suunnatut:

- kouluterveydenhuollon palvelut
- oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut
- monialaiset yksilökohtaiset oppilashuollon palvelut

Ryhmään kuuluu käsiteltävän asian mukaan joitakin seuraavista opiskeluhuoltoa toteuttavista henkilöistä: terveydenhoitaja, kuraattori, psykologi, lapsen varhaiskasvatuksen opettaja tai muu keskeinen henkilö. Asiantuntijaryhmään voidaan nimetä asiantuntijoita jäseniksi vain lapsen huoltajan suostumuksella. Asiantuntijaryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön, joka voi olla varhaiskasvatuksen opettaja tai oppilashuoltohenkilöstöön kuuluva. Nokialla esiopetuksen oppilashuoltopalvelut (koulupsykologi, kuraattori ja terveydenhuoltopalvelut) on jaettu lapsen tulevan koulun mukaan, jotta varmistetaan jatkumo lapsen oppilashuollollisissa asioissa. Oppilashuoltohenkilöstön yhteystiedot on kirjattu yksikön oppilashuoltosuunnitelmaan ja ne ovat saatavilla esiopetusryhmän henkilöstöltä ja kaupungin verkkosivuilta.

Yksilökohtainen oppilashuolto edellyttää aina huoltajan **yksilöityä kirjallista suostumusta** erillisellä kirjallisella lomakkeella. Lapsen osallisuus, toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa lapsen iän ja kehitystason ja mui-

den henkilökohtaisten edellytysten mukaan. Lupa voidaan kysyä ensin suullisesti. Jos näin tehdään, täytyy lupalomakkeet allekirjoittaa viimeistään ensimmäisessä palaverissa.

Jos huoltaja ei anna lupaa asiantuntijaryhmän koolle kutsumiselle, rastitetaan tämä kohta ja pyydetään allekirjoitus. Tällöin huoltajalle pitää kertoa, että tilanteen vaatiessa henkilöllä on velvoite kertoa huoli muille opiskeluhuollon työntekijöille. Jos lastensuojeluilmoitus on tilanteessa aiheellinen, lupaa huoltajalta ei tarvita.

Yksittäistä lasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan **oppilas-huoltokertomus eli oppilashuollon muistio**. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuollon muistioon. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Muistio laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Opetussuunnitelman perusteosassa on kuvattu oppilashuoltokertomuksen sisältö. Esiopetuksessa oppilashuoltokertomus laaditaan paperilomakkeelle ja valmis oppilashuoltokertomus toimitetaan käsittelyn jälkeen rekisterin vastuuhenkilönä toimivalle varhaiskasvatusyksikön johtajalle.

Nokialla 6-vuotiaiden lasten terveystarkastus on **kouluterveydenhoitajan** vastaanotolla lähikoululla. Ennen ensimmäisen luokan alkua kouluterveydenhoitaja tekee kouluuntulijoiden terveystarkastuksen, joka on samalla 1. luokan laaja terveydenhoitajan tarkastus. Ensimmäisen luokan oppilaille toteutetaan laaja terveystarkastus, johon kuuluu myös lääkärintarkastus. Lapsen terveystiedot ovat luottamuksellisia ja ne kirjataan sähköiseen potilastietojärjestelmään. Erityisen terveydellisen tuen tarve pyritään tunnistamaan varhain ja tarvittava sekä siihen liittyvät lisäkäynnit järjestämään nopeasti. Kouluterveydenhuoltoon kuuluvat myös esiopetusympäristön terveellisyys ja turvallisuuden seuranta sekä esiopetusyhteisön hyvinvoinnin edistäminen yhteistyössä muun oppilashuollon kanssa. Esiopetuksen yhteisöllisen oppilashuollon edustajina toimivat kouluterveydenhoitaja, kuraattori tai psykologi tapaamisen teeman mukaan.

Suun terveydenhuollon palvelut perustuvat terveydenhuoltolakiin ja ovat siten osa

kouluterveydenhuollon ja oppilashuollon kokonaisuutta.

Koulupsykologi on mukana esiopetusikäisten oppimiseen ja koulunkäyntijärjestelyihin liittyvien asioiden arvioinnissa ja suunnittelussa. Koulupsykologin työ sisältää lapsen mielenterveyden, oppimisvalmiuksien, erilaisten koulunkäyntivaikeuksien ja psykososiaalisen tilanteen arviointia ja tukemista konsultatiivisin keinoin. Keskeistä tässä arvioinnissa on monimuotoinen yhteistyö huoltajien ja esiopetuksen kanssa. Koulupsykologi osallistuu myös yksilökohtaiseen ja yhteisölliseen oppilashuoltoon tilanteen ja tarpeen mukaisesti.

Oppimiseen liittyvissä ongelmissa koulupsykologin puoleen voi kääntyä silloin, kun esiopetuksen laajoista tukitoimista huolimatta herää kysymys siitä, mistä lapsen oppimisen vaikeuksissa on kyse. Oppimiseen liittyvissä asioissa koulupsykologille hakeudutaan yksikön varhaiskasvatuksen erityisopettajan arvion perusteella ja ohjaamana, koulupsykologin kanssa keskustellen ja häntä konsultoiden. Muissa kuin oppimiseen liittyvissä asioissa voi perhe olla myös suoraan yhteydessä koulupsykologiin. Koulupsykologi päättää oman ammatillisen arvion perusteella jatkotoimista. Koulupsykologin tehtäviin kuuluvat oppimisvaikeustutkimusten ja oppimisen tuen suunnittelun lisäksi myös oppilaiden mielenterveyden tukeminen, opettajien ja muun henkilöstön konsultointi, huoltajien ohjaus ja neuvonta sekä moniammatillinen tiimi- ja verkostotyö myös esiopetuksen ulkopuolisten tahojen kanssa. Tunne-elämään liittyvissä huolissa koulupsykologin konsultaation pohjalta voidaan tehdä tarvittaessa ohjaus perhekeskukseen.

Koulupsykologipalvelut ovat maksuttomia, vapaaehtoisia ja luottamuksellisia.

Koulukuraattorin työn tavoitteena on lapsen sosiaalisen hyvinvoinnin ja myönteisen kehityksen sekä esiopetuksessa käymisen tukeminen. Työskentelyyn kuuluu yhteistyö huoltajien, opettajien ja muiden lasta lähellä olevien aikuisten kanssa. Koulukuraattorin työhön sisältyvät lapsen tukeminen siirtymävaiheissa, perheen tukeminen kasvatustyössä ja tarvittaessa ohjaus muiden palveluiden piiriin. Koulukuraattori osallistuu yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen oppilashuoltotyöhön, konsultoi esiopetuksen opettajia sekä osallistuu mahdollisuuksien mukaan esiopetusyhteisön kehittämistyöhön. Koulukuraattori toimii konsultatiivisena tukena esiopetusryhmän henkilöstölle

esimerkiksi vuorovaikutukseen, sosiaalisiin suhteisiin tai kiusaamiseen liittyvissä asioissa.

Koulukuraattoripalvelut ovat maksuttomia, vapaaehtoisia ja luottamuksellisia.

Lapsella tulee olla mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti koulupsykologin tai -kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä esiopetuksen työpäivänä sen jälkeen kun huoltaja tai muu henkilö on tätä pyytänyt, jollei kyseessä ole yhteydenottajan neuvonta ja ohjaus tai jos keskustelun järjestäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta. Useimmissa tilanteissa pienempien lasten kohdalla tarvittava tuki järjestyy parhaiten vanhempien ja esiopetuksen kanssa yhteistyössä. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä. Hyvin akuutissa tilanteessa lapsi voidaan ohjata suoraan terveydenhuoltoon tai erikoissairaanhoidon, sosiaalipäivystykseen tai paikalle voidaan kutsua tarvittaessa poliisi. Kiireellisinä pidettäviä asioita ovat lapsen itsetuhoisuus, psykoottiset oireet, vakavat ahdistusoireet, lähisuhdeväkivalta, seri-asiat, vakavat väkivaltatilanteet tai jos lapsi on selvästi vaaraksi itselle tai muille. Kiireellisinä hoidetaan myös henkilökohtaiset tai yhteisöä kohtaavat kriisit, jotka edellyttävät koulupsykologin tai koulukuraattorin kriisityön asiantuntijuutta. Määräajat eivät koske psykologin tutkimusprosessin käynnistämistä. Lastensuojelullisissa huolissa on arvioitava, otetaanko suoraan yhteyttä lastensuojeluun.

6.4 Oppilashuoltosuunnitelmat

Esiopetuksessa opetussuunnitelma tulee myös oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa¹⁰⁴. Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitel-

¹⁰⁴ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

masta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä. Suunnitelmat ovat

- kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus¹⁰⁵
- paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta¹⁰⁶
- yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma¹⁰⁷.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä yksikkökohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

Lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma on väline, jolla kunnan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ohjataan, johdetaan ja kehitetään. Lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma on johdettu kaupungin strategiasta ja lisäksi sen laatimisessa huomioidaan Lapsiystävällinen kunta -työn tavoitteet. Nokian kaupungin hyvinvointiohjelmaan on sivistyslautakunta hyväksynyt erillisen oppilashuoltoa koskevan täydennyksen, jossa määritellään oppilas- ja opiskelijahuollon kuntakohtaiset tavoitteet, palvelut ja ennaltaehkäisevät tukitoimet.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa Nokialla oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Koordinaatioryhmä raportoi toiminnastaan kaupungin hyvinvointiryhmälle.

¹⁰⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 12 § 1 mom.

¹⁰⁶ Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)

¹⁰⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 §

Oppilas- ja opiskeluhuoltoa varten on laadittu yhtenäiset lomakkeet ja ne löytyvät Teamsistä. Nokian kaupungin esiopetussuunnitelmaan on laadittu esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelman yleiset osuudet, jotka koskevat kaikkia esiopetusryhmiä. Varhaiskasvatuksen vuosittain laadittava toimintaohjelma huomioi Lasten ja nuorten hyvinvointiohjelman tavoitteet, josta ne siirtyvät yksikkötasolle osaksi yksikön pedagogista toimintasuunnitelmaa. Yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma kirjataan osaksi tätä kokonaisuutta, esiopetusryhmän vuosisuunnitelmaan. Oppilashuoltosuunnitelma voidaan laatia myös useamman esiopetusyksikön yhteiseksi suunnitelmaksi ja yhteiseksi yksivuotiseen ja kaksivuotiseen esiopetukseen. Esiopetusryhmän henkilöstö tiedottaa oppilashuollon yksikkökohtaisesta järjestämisestä huoltajia.

6.5 Paikallisesti päätettävät asiat ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta

Opetussuunnitelmassa kuvataan esiopetuksen oppilashuollon paikallisen toteuttamisen tavoitteet ja toimintatavat. Siinä määritellään opetussuunnitelman yhteys lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sekä yksikkökohtaisten oppilashuoltosuunnitelmien laadintaa ohjaavat linjaukset. Oppilashuoltosuunnitelmien laadintaa ohjaaviin linjauksiin on tarkoituksenmukaista sisällyttää suunnitelmien perusrakenne ja osa suunnitelmiin sisältyvistä asioista, jolloin turvataan suunnitelmien riittävä yhdenmukaisuus kaikissa yksiköissä. Yhteisiä osuuksia täsmennetään ja täydennetään yksikkökohtaisesti.

Yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että oppilashuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä

varten laaditaan yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma¹⁰⁸. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Oppilashuoltosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman esiopetusyksikön yhteinen. Suunnitelma tarkistetaan vuoden kuluessa siitä, kun kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tarkistettu. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa¹⁰⁹.

Oppilashuoltosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan menettelytavoista, joilla esiopetuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat sekä tarvittavilta osin yhteistyötahot perehdytetään suunnitelmaan. Samalla sovitaan suunnitelmasta tiedottamisesta edellä mainituille.

Yksikkökohtaiseen oppilashuoltosuunnitelmaan sisällytetään seuraavat asiat:

1. Oppilashuollon kokonaistarve ja käytettävissä olevat oppilashuoltopalvelut¹¹⁰

Oppilashuoltosuunnitelmassa esitetään arvio esiopetusyksikön oppilashuollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista oppilashuoltopalveluista niiden yhdenvertaisen saatavuuden varmistamiseksi ja toiminnan tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi. Oppilashuollon kokonaistarve ja käytettävissä olevien oppilashuoltopalvelujen määrä ilmoitetaan sen mukaisena, mitkä ne ovat suunnitelmaa valmisteltaessa. Arviota voidaan tarpeiden muuttuessa tarkistaa.

Arvio oppilashuollon kokonaistarpeesta tukee esiopetuksen käytettävissä olevien resurssien kohdentamista yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen oppilashuoltotyöhön sekä oppilashuollon yhteistyöhön. Arviossa huomioidaan oppilashuollon seurannassa, kehittämisessä ja toteuttamisessa vaadittava opetushenkilöstön ja oppilashuollon palveluiden asiantuntijoiden työpanos. Arviossa hyödynnetään monipuolisesti lasten terveyttä ja hyvinvointia sekä elinoloja koskevaa seurantatietoa. Lisäksi huomioidaan esiopetusyhteisön ja -ympäristön tarpeet, asuinalueen erityispiirteet sekä

¹⁰⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 §

¹⁰⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § 1 mom.

¹¹⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2 mom. 1-kohta

tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä esiopetuksessa. Arvion valmistelussa otetaan huomioon myös lapsilta ja huoltajilta sekä esiopetuksen ja oppilashuollon henkilöstöltä saatava tieto.

Oppilashuoltosuunnitelmaan sisällytetään arvio esiopetuksen käytettävissä olevista oppilashuoltopalveluista, joita ovat ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä psykologi- ja kuraattoripalvelut. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan

- oppilashuollon palveluiden järjestäminen ja sen edellyttämä työn- ja vastuunjako sekä palvelujen toteuttamisessa tarvittava monialainen yhteistyö
- oppilashuollon palvelujen kohdentaminen yksittäisiin lapsiin, yhteisöön ja yhteistyöhön liittyviin tehtäviin sekä oppilashuollon kehittämiseen ja seurantaan.

2. Yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat ¹¹¹

Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan yhteisöllisen oppilashuollon kokonaisuus, josta ilmenee

- yhteisöllisen oppilashuollon järjestäminen ja sen toimintatavat esiopetusyhteisön ja -ympäristön terveellisyyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Tämän lisäksi oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan

- yksikkökohtaisen oppilashuoltoryhmän kokoonpano ja toimintatavat
- oppilashuollon yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä erityisesti esiopetuksen siirtymävaiheissa
- yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa yhteisöllisen oppilashuollon kehittämisessä
- tapaturmien ehkäiseminen sekä ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus

¹¹¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2 mom. 2-kohta

- esiopetuksen kuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet
- suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä
- toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa.

Seuraavassa määritellään kahden viimeksi mainitun suunnitelman tarkempi sisältö:

a. Suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä¹¹²

Lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä laaditaan suunnitelma. Siinä otetaan huomioon sekä lasten keskinäiset että lasten ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet esiopetuksessa. Suunnitelmassa kuvataan

- kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- edellä mainittujen asioiden käsittely yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla
- yksilöllinen tuki, tarvittava hoito, muut toimenpiteet ja jälkiseuranta sekä teon tekijän että sen kohteena olevan osalta
- yhteistyö huoltajien kanssa
- yhteistyö tarvittavien viranomaisten kanssa
- suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, lapsille, huoltajille ja yhteistyötahoille
- suunnitelman päivittäminen, seuranta ja arviointi.

b. Toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa

Oppilashuoltosuunnitelmassa määritellään toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa. Kriisisuunnitelma valmistellaan yhteistyössä tarvittavien viranomaisten kanssa ottaen

¹¹² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2. mom. ja perusopetuslaki 29 § 3 mom. (1267/2013)

huomioon muut uhka-, vaara- ja kriisitilanteita koskevat ohjeistukset kuten pelastussuunnitelma¹¹³. Suunnitelmassa kuvataan

- kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat äkillisissä kriisitilanteissa
- johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako kriisitilanteissa ja niihin varautumisessa
- sisäisen ja ulkoisen sekä esiopetuksen ja opetuksen järjestäjän välisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet
- psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen,
- suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, lapsille, huoltajille ja yhteistyötahoille
- toimintavalmiuksien harjoittelu
- suunnitelman arviointi ja päivittäminen.

3. Yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen ¹¹⁴

Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan yksilökohtaisen oppilashuollon kokonaisuus, josta ilmenee

- yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen lapsen kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen seuraamiseksi ja edistämiseksi sekä yksilöllisten tukitoimien toteuttamiseksi.

Tämän lisäksi oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan

- yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä
- lapsen sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen esiopetuksessa

¹¹³ Pelastuslaki (379/2011) 15 § ja valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (407/2011) 1 ja 2 §

¹¹⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2. mom.

- esiopetuksen oppilashuollon tuki lapsen elämäntilanteesta johtuvissa vaikeuksissa, kuten perhe- ja lähisuhdeväkivalta tai päihde- ja mielenterveysongelmat
- asiantuntijaryhmän kokoaminen ja suostumuksen hankkiminen sekä ryhmän yhtenäiset menettelytavat yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelyssä
- oppilashuoltokertomusten laatiminen ja säilytys
- yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten palvelujen ja yhteistyökumppaneiden kanssa, kuten perheneuvola, lastensuojelu ja erikoissairaanhoido.

4. Oppilashuollon yhteistyön järjestäminen lasten ja huoltajien kanssa ¹¹⁵

Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa. Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan esiopetuksen oppilashuollon toimintatavat lasten ja huoltajien osallisuuden edistämiseksi sekä yhteistyön järjestämiksi. Suunnitelmassa kuvataan

- lapsen ja huoltajan osallisuus yhteisöllisen ja yksilökohtaisen oppilashuollon suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa sekä
- yhteisöllisen ja yksilökohtaisen oppilashuollon periaatteista ja menettelytavoista tiedottaminen huoltajille ja yhteistyötahoille.

5. Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen

¹¹⁶

Opetuksen järjestäjä seuraa esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelman toteutumista¹¹⁷.

Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan toimenpiteet suunnitelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi¹¹⁸. Näitä ovat seurannasta vastuussa oleva tahosi esiopetuksessa, seurattavat asiat ja käy-

¹¹⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2. mom.

¹¹⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2. mom.

¹¹⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 4 mom.

¹¹⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi 67/2013

tettävät menetelmät tietojen kokoamiseksi sekä seurannan aikataulu. Lisäksi kuvataan seuranta-tietojen käsittely ja hyödyntäminen esiopetuksen oppilashuollon kehittämisessä sekä keskeisistä tuloksista tiedottaminen lapsille, huoltajille ja tarvittaville yhteistyötahoille.

Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen on osa opetuksen järjestäjän omavalvontaa koskevaa tehtävää. Opetuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen oppilashuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa oppilashuollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta¹¹⁹.

Oppilashuollon palveluiden järjestämisestä ja kohdentamisesta päätetään yhteistyössä sivistyspalveluiden johdon, perusturvakeskuksen johdon, oppilashuollon ohjausryhmän, rehtorien sekä oppilashuollon työntekijöiden kanssa. Palveluiden kohdentamisessa hyödynnetään saatavissa olevia tietoja lasten hyvinvoinnista ja elinoloista. Lisäksi huomioidaan esiopetusryhmien lapsimäärän ohella päiväkotiyhteisön tarpeet sekä tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä ja asuinalueen erityispiirteet.

Hyvinvointiryhmä vastaa toimenpide-ehdotusten tekemisestä ja niiden viemisestä eri hallinnonaloille ja tarvittavin osin lautakuntiin ja kaupunginhallitukseen ja –valtuustoon. Oppilashuolto on osa lasten, nuorten ja perheiden palveluja ja siten niitä suunnitelmia, joissa linjataan ja arvioidaan näiden palvelujen järjestämistä. Lapsen ja nuoren kokemaan palvelun saatavuuteen voi vaikuttaa palvelun tarjonnan lisäksi moni muukin asia. Palvelun käyttöä tukevat esimerkiksi palveluista tiedottaminen sekä mahdollisuus hakeutua niihin.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki painottaa ennaltaehkäisevää työtettä, joka toteutetaan

¹¹⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 26 § 1 mom.

yhteisöllisen oppilashuollon avulla. Nokian kaupungin tavoitteena on päästä Opetushallituksen suositusten mukaiseen koulukuraattori- ja koulupsykologimääriin. Tämä on edellytyksenä ennaltaehkäisevän työn toteutumiseksi. Lasten, nuorten ja perheiden terveysneuvonnan ja terveystarkastusten tulee olla suunnitelmallisia, tasoltaan yhtenäisiä ja yksilöiden sekä väestön tarpeet huomioon ottavia.

Oppilashuollossa keskeisintä on suunnitelmallinen, tavoitteellinen ja pitkäjänteinen toiminta, joka kohdistuu sellaisiin asioihin, joiden kehittäminen on hyvinvoinnin kannalta merkityksellistä. Eri toimintojen tulee tukea saman tavoitteen toteutumista.

Suunnitelma lasten ja huoltajien osallisuudesta kirjataan yksikkökohtaiseen oppilashuollon suunnitelmaan ja suunnitellut toimenpiteet tulee tarvittaessa voida osoittaa. Yhteisölliseen oppilashuoltoon osallistaminen voidaan osoittaa esim. kyselyiden, vanhempainiltojen tai vanhempainyhdistysten toiminnan kautta.

Yhteistyö lasten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa sekä siirtymävaiheissa

Siirtymävaiheessa tietoa siirretään siten, että lapsen oppimispolku säilyy yhtenäisenä ja tukitoimet ja hoito jatkuvat lapsen tarpeiden mukaisena. Oppilashuoltokertomuksia ei automaattisesti siirretä kouluun eikä kukaan työntekijä voi automaattisesti lukea siirtyvien oppilaiden oppilashuoltokertomuksia huoltajien tietämättä. Siirtymävaiheiden tiedonsiirtopalavereissa käsitellään oppilashuollollisia asioita aina huoltajan erikseen antamalla kirjallisella luvalla. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot voidaan kuitenkin siirtää ilman huoltajan lupaa-kin.

Jos huoltajan kanssa sovitaan, että asian hoitaminen jatkuu uudessa esiopetusyksikössä tai koulussa ja jatkossa asian hoidossa ovat mukana tulevan yksikön/koulun työntekijät, heille voi oppilashuollollista tietoa välittää. Kun asian hoito on kesken, mutta työntekijä vaihtuu, sovitaan huoltajien kanssa työn jatkumisesta. Samoin aina uuden asiakkuusjakson alkaessa tulee sopia asioista erikseen.

Yhteistyö ja käytänteet toimintaympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä esiopetusyhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa

Terveystarkastuslain mukaan (17§) opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä esiopetusyhteisön hyvinvoinnin seurannasta on huolehdittava kolmen vuoden välein. Asetuksen 12§ mukaan esiopetusyhteisön ja -ympäristön terveellisyys ja turvallisuus on tarkastettava yhteistyössä yksikön, kouluterveydenhuollon, terveystarkastajan, henkilöstön työterveyshuollon, työsuojeluhenkilöstön ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kesken. Tarkastuksessa todettujen puutteiden korjaamista on seurattava vuosittain.

Nokian kaupungin esiopetuksessa tehdään kolmen vuoden välein oppilaiden käyttämien tilojen tarkastukset terveystarkastajan johdolla. Terveystarkastaja osallistuu tarvittaessa näihin tarkastuksiin. Terveystarkastaja kertoo huomionsa yksikön turvallisuuteen, terveellisuuteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa ja toimii aktiivisesti yhteisöllisen opiskeluhoollon jäsenenä.

Poissaolojen seuranta, niistä ilmoittaminen ja niihin puuttuminen

Ennaltaehkäisy

Esiopetuksen henkilöstö seuraa systemaattisesti lasten poissaoloja esiopetuksen aikana. Esiopetuksen alkaessa huoltajia tiedotetaan esiopetuksen velvoittavuudesta, poissaolojen seurannasta ja poissaoloihin liittyvistä käytännöistä. Poissaolojen seuranta on ennaltaehkäisyä ja sen tarkoituksena on päästä mahdollisimman varhain tarttumaan poissaolojen taustalla oleviin syihin yhdessä huoltajien ja tarvittaessa viranomaisverkoston kanssa. Yhteisöllisellä oppilashuollolla lisätään lasten osallisuutta ja ryhmän yhteisöllisyyttä lapsen hyvinvoinnin ja esiopetuksessa viihtymisen edistämiseksi. Pitkittyneet poissaolot hankaloittavat esiopetuksen tavoitteiden saavuttamista ja vaikuttavat lapsen kaverisuhteisiin ja pahimmillaan lisäävät syrjäytymisen riskiä. Runsaat poissaolot saattavat olla merkki lapsen tuen tarpeesta.

Huoltajan tulee ilmoittaa aamulla esiopetusryhmään, mikäli lapsi on sairaana tai

poissa esiopetuksesta. Hän voi samalla ilmoittaa poissaolon arvioidun keston. Mikäli poissaoloilmoitusta ei huoltajan toimesta tehdä, varhaiskasvatuksen opettaja ottaa yhteyttä huoltajaan mahdollisimman pian, viimeistään vuorokauden sisällä poissaolosta.

Jos lapselle tulee ennalta tiedettyjä poissaoloja esiopetuksesta, kertoo huoltaja niistä ennakolta esiopetuksen henkilökunnalle. Jos henkilöstö arvioi, että lapsen esiopetuksen tavoitteet eivät täyty poissaolojen vuoksi, ottavat he asian puheeksi huoltajan kanssa.

Luvaton poissaolo, sairauspoissaolo ja muu huolestuttava poissaolo

Luvaton poissaolo on poissaolo, jolle ei ole saatu selitystä huoltajalta. Luvaton poissaolo merkitään esiopetuksen osalle Efficaan omalla koodilla.

Huoli puheeksi

- lapsen poissaoloista herää huoli kotona/ esiopetuksessa (lapsi ei halua tulla esiopetukseen)
- opettajalla on lain mukainen velvoite puuttua poissaoloihin, mikäli hänellä nousee asiasta huoli. Huoli voi nousta, vaikka huoltaja olisi selvittänyt poissaolot.
- oppilashuoltohenkilöstöä konsultoidaan matalalla kynnyksellä
- varhaiskasvatuksen opettaja keskustelee asiasta lapsen kanssa ja tekee yhteistyötä huoltajan kanssa sekä sopii mahdollisesta yhteydenotosta oppilashuollon työntekijään

Yli 30h poissaoloa yhden esiopetusvuoden aikana

- jos tilanne ei korjaannu keskustelun jälkeen, järjestetään moniammatillinen palaveri. Mukaan kutsutaan ne toimijat, jotka lapsi ja huoltaja arvioivat tarpeelliseksi lapsen esiopetuksen käymisen tukemisessa. Mukana tulee olla opiskeluhuollon työntekijä. Palaverissa sovitaan tukitoimista ja seurannasta. Tarvittaessa konsultoidaan muita tahoja.
- varhaiskasvatuksen opettaja tiedottaa tilanteesta varhaiskasvatusyksikön johtajaa ja oppilashuollon työntekijöitä

Poissaolot yli 50h yhden vuoden aikana

- poissaolojen syyt ja lapsen kokonaistilanne arvioidaan
- monitoimijaista yhteistyötä tiivistetään ja pohditaan puuttumisen keinoja. Konsultoidaan tarvittaessa esiopetusyksikön ulkopuolisia tahoja.
- poissaolokyselyjen avulla tarkistetaan, miten lasta tuetaan, miten tilanteen etenemistä seurataan ja kuka siitä miltäkin osin vastaa. Päivitetään oman esiopetusyksikön tukitoimet ja sovitaan vastuuhenkilö lapsen tilanteen seuraamiseksi.

Poissaolot yli 70h yhden vuoden aikana

- lastensuojeluilmoitus harkittava
- lapsen esiopetuksen tavoitteiden saavuttaminen arvioidaan ja tarvittavan tuen laajuus tarkistetaan
- jos poissaolot jatkuvat, tehdään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain mukainen yhteydenotto tai lastensuojeluilmoitus konsultaation pohjalta. Lastensuojeluilmoituksen pohjana on huoli poissaolojen aiheuttamasta syrjäytymisriskistä ja normaalin kehityksen vaarantumisesta. Ilmoituksessa mainitaan jo tehdyt kartoitukset, tukitoimet ja lapsen ja huoltajien kanssa tehty yhteistyö. Sovitaan myös seurantapalaverin ajankohta ja vastuuhenkilö lapsen asioissa. Koulukuraattori on viimeistään tässä vaiheessa mukana työskentelyssä. Intensiivisemmän tuen aloittamista harkitaan.

Tapaturmien ehkäiseminen sekä ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus

Lapsi on vakuutettu ollessaan esiopetuksessa, esiopetusmatkojen aikana sekä esiopetuksen järjestämissä tilaisuuksissa ja retkillä.

Tapaturman sattuessa hoitoon ohjaus tapahtuu sen aikuisen toimesta, joka on tilanteessa paikalla. Hän voi tarvittaessa siirtää tehtävän myös toiselle päiväkodin aikuiselle. Sairaalahoitoa vaativissa tapaturmissa ollaan yhteydessä aina huoltajaan. Esiopetuksesta järjestetään jatkohoitoon ohjaus, esim. taksin tilaus ensiapuun. Tapaturmasta tehdään tapaturmailmoitus.

Jokaisessa yksikössä on ensiapukaappi pienempien tapaturmien hoitoon ja alkuhoitoon isommissa tapaturmissa. Ensiapukaapin täydennyksestä huolehtii siihen nimetty vastuuhenkilö.

Nokian kaupungissa on mielenterveys- ja päihdeohjelma, joka sisältää myös lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdeohjelman toimeenpanosuunnitelman. Suunnitelman painopistealueina ovat lasten ja nuorten ja perheiden tukeminen omassa lähiympäristössä, erityistä psyykkistä ja sosiaalista tukea tarvitsevien lasten ja nuorten monialainen tuki sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin paikallinen seuranta. Lasten ja nuorten hyvinvointia ja päihteetöntä elämäntapaa edistävät palvelut tuotetaan vanhempien kasvatustehtävää tukien. Ennaltaehkäiseminen on koko esiopetushenkilöstön tehtävä ja tapahtuu esiopetuksen arjessa.

Esiopetuskuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet

Esiopetukseen osallistuva lapsi on oikeutettu esiopetuskuljetukseen, mikäli hän ei osallistu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen ja matka esiopetukseen on yli kolme kilometriä. Esiopetuksen kuljetus myönnetään vain niille päiville, jolloin lapsi osallistuu pelkkään esiopetukseen. Kuljetuspalvelua käyttävien lasten osalta henkilöstö huolehtii lapsen turvallisen siirtymisen kuljetuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kuljetukseen. Nokian kaupungissa on sivistyslautakunnan hyväksymät esiopetuksen kuljetusperiaatteet, jotka löytyvät kaupungin verkkosivuilta.

Suunnitelma lapsen suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetuksen, ohjauksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana on huolenpito hyvästä ja turvallisesta esiopetuspäivästä. Esiopetus järjestetään siten, että lapsen hyvinvoinnille, kehitykselle ja oppimiselle on mahdollisimman suotuisat edellytykset. Esiopetusyhteisön tulee olla turvallinen, ilmapiiriltään kunnioittava sekä ystävällinen. Oppimisympäristön turvallisuutta tai terveyttä vaarantaviin tekijöihin puututaan heti. Esiopetuspäivän tulee rakenteellaan, sisällöillään ja toimintatavoillaan luoda mahdollisuudet ystävyysuhteiden muodostumiseen, yhdessä oppimiseen ja tekemiseen sekä oppimisen ilon ja mielekkyyden kokemuksiin.

Esiopetuksen tavoitteena on edistää kannustavaa vuorovaikutusta, yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään lasten mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan ja yhteiseen leikkiin, työskentelyyn sekä toimintaympäristöön. Osallisuudella tuetaan ryhmään kuulumista, oman mielipiteen kertomista, oppimista, hyvinvointia sekä vastuulliseksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseneksi kasvamista. Lasten kanssa tutustutaan digitaalisen vuorovaikutuksen kanaviin. Yhdessä keskustellaan niiden vaaroista sekä turvallisesta ja hyväksyttävästä käyttäytymisestä digimaailmassa.

Esiopetusyksiköissä laaditaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma, jonka toteutumista arvioidaan ja jota päivitetään joka syksy. Siitä tiedotetaan huoltajia ja työyhteisöä. Suunnitelma voi olla yhteinen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Nokian kaupungin lähisuhdeväkivallan ehkäisyn ja puuttumisen toimintaohjelmassa on kuvattu varhaiskasvatuksen toimintamalli lastensuojelua edellyttäviin tilanteisiin.

Turvallisuutta koskevat toimintaohjeet on laadittu jokaiseen yksikköön. Jokaisessa yksikössä on turvallisuuskansio, jonka ajantasaisuudesta kuntatasolla vastaa varhaiskasvatuksen turvallisuusryhmä. Yksikön johtaja vastaa ohjeistuksen ja käytäntöjen tiedottamisesta henkilöstölle. Turvallisuuskansio sisältää myös pelastus- ja kriisisuunnitelmat, joissa on ohjeet kriisitilanteissa toimimisesta ja psykososiaalisen tuen järjestämisestä. Yksiköissä on sovittu yksikön turvallisuusryhmän kokoonpano. Turvallisuusryhmän tehtävänä on päivittää ja tiedottaa henkilöstöä ja huoltajia yksikkökohtaiseen turvallisuuteen liittyvistä asioista.

Nokian kaupungissa toimii kriisiryhmä, jonka viranomaispuhelinnumero on jaettu yksiköihin. Esimerkiksi varhaiskasvatusyksikön johtaja voi halutessaan soittaa kriisiryhmän päivystäjälle ja konsultoida menettelytapoja kriisissä. Kuolemantapauksen yhteydessä tarvitaan yleensä kriisiryhmän apua yksikössä.

Lapsen sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Jokainen lapsi, jolla on päivittäistä hoitoa vaativa perussairaus, huomioidaan esiopetuksen arjessa niin, että hänen terveytensä ei vaarannu.

Yhteistyö tapahtuu huoltajien kanssa, sillä heidän vastuullaan on lapsen kokonaisvaltaisen arjen sujuvuus. He toimivat linkkinä erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon välillä. Jos lapsella on pitkäaikaissairaus, hänelle laaditaan sairauden hoitoon liittyvä suunnitelma esiopetusta varten. Tieto suunnitelmasta kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan ja se huomioidaan tarvittaessa lapsen oppimissuunnitelman ja lukuvuosisuunnitelman laatimisessa. Pitkäaikaista lääkehoitoa vaativissa sairauksissa suunnitelma laaditaan, vaikka lääkkeenanto tapahtuisi kotona. Esiopetusta varten tehtävän suunnitelman laatii lääkehoitoluvan suorittanut lastenhoitaja tai ohjaaja yhteistyössä huoltajien kanssa. Suunnitelman laatimisen perustana on terveydenhuollossa laadittu selvitys sairaudesta ja lääkehuollosta. Huoltajat toimittavat selvityksen esiopetusta varten. Henkeä uhkaavissa tilanteissa annettava ensiapu kuuluu kaikille. Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa, että yksikössä on riittävä määrä ensiapukoulutuksen suorittaneita henkilöitä.

Esiopetuksen varsinaisesta ruokavaliosta poikkeavaa ruokaa voidaan tarjota joko terveydellisistä, eettisistä tai uskonnollisista syistä. Terveystenhoitaja tai lääkäri tekee tarvittaessa terveydellisistä syistä johtuvasta erityisruokavaliosta todistuksen keittiöhenkilökunnalle.

Tiedon siirtäminen

Tarvittaessa lapsen yksilökohtaiseen oppilashuoltoon osallistuvat ammattihenkilöt välittävät var-

haiskasvatuksen opettajalle tai varhaiskasvatusyksikön johtajalle opetuksen asianmukaisen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot salassapitosäännösten estämättä. Tällaisia välttämättömiä tietoja voivat olla esimerkiksi lapsen terveyteen, omaan tai toisten turvallisuuteen liittyvät seikat tai lapsen tarve tehostettuun tai erityiseen tukeen. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömän tiedon saa jakaa ilman huoltajan lupaa.

Yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten palvelujen ja yhteistyökumppaneiden kanssa kuten lastensuojelu, erikoissairaanhoido ja poliisi

Esiopetuksen ulkopuoliset toimijat ja yhteistyötahot voivat osallistua yksilökohtaiseen oppilas-huoltoon, mikäli huoltaja antaa siihen kirjallisen luvan.

Lastensuojeluun ja poliisiin otetaan esiopetuksesta yhteyttä lakien ja asetusten edellyttämällä tavalla, kun tarve yhteydenottoon ilmenee. Esiopetuksen työntekijällä on ehdoton lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus silloin, kun hän on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitusvelvollisuus on jokaisella työntekijällä ja ilmoitus on tehtävä viipymättä. Jos on syytä epäillä, että kysymyksessä on lapseen kohdistuva väkivalta- tai seksuaalirikos, työntekijän on tehtävä ilmoitus myös poliisille. Nokian kaupungin Lähi-suhdeväkivallan ehkäisyn ja puuttumisen toimintaohjelman ohjeistuksen mukaan. Yhteyden erikoissairaanhoidon ottaa koululääkäri tai perhekeskus.

Lastensuojelun päivystykseen voi olla yhteydessä, kun haluaa tehdä lastensuojeluilmoituksen, ennakollisen lastensuojeluilmoituksen (syntymättömästä lapsesta tehtävä lastensuojeluilmoitus) tai tarvitsee kiireellistä apua, neuvontaa tai ohjausta lastensuojelun asioissa. Jos epäilee, onko lastensuojeluilmoitukselle tarvetta, voi aina konsultoida lapsen nimeä kertomatta lastensuojelun työntekijöitä.

Kun lapsi on lastensuojelun avohuollon tukitoimena, vanhempien suostumuksella, sijoitettu oman kodin ulkopuolelle, vanhemmat säilyvät lapsensa huoltajina ja päättävät lasta koskevista

asioista. Avohuollon sijoituksen seurauksena lapsen fyysinen asuinpaikka muuttuu, mutta työskentelyn lähtökohta on, että lapsen tutut ja turvalliset arjen rutiinit, kuten esiopetus, säilyvät ennallaan. Yhteydenpito esiopetuksesta sijoituksen aikana tapahtuu suoraan sijoituspaikkaan, josta huolehditaan tiedottamisesta ja käytännön järjestelyistä. Yhteistyössä korostuu esiopetuksen, sijoituspaikan ja vanhempien välinen yhteistyö. Esimerkiksi HOJKS-palaverieihin esiopetus kutsuu vanhemmat. Asiakassuunnitelmanneuvotteluun ja muihin neuvotteluihin sijaishuoltopaikka tai lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä kutsuu esiopetuksen edustuksen mukaan tarvittaessa.

Kun lapsi on huostaan otettu ja sijoitettu, sijoittavan kunnan vastaava lautakunta eli käytännössä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä päättää lasta koskevista asioista, lukuun ottamatta lapsen nimeä, uskontokuntaa ja kansalaisuutta koskevia asioita. Käytännössä sijaisperhe valtuutetaan hoitamaan lapsen asiaa. Sijaisperhe huolehtii yhteydenpidosta lapsen biologisiin vanhempiin. Lapsen biologiset vanhemmat otetaan mukaan työskentelyyn mahdollisuuksien mukaan. Sijaisvanhemmat allekirjoittavat lapsen esiopetusta ja koulunkäyntiä koskevat paperit. Lapsen esiopetuksen järjestää vastaanottava kunta. Sijoittava kunta siirtää tarvittavat tiedot esiopetuksen järjestämiseksi.

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhdistykselle tai säätiölle luvan esiopetuksen järjestämiseen¹²⁰. Järjestämisluvassa opetuksen järjestäjälle voidaan määrätä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva erityinen koulutustehtävä.

Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvassa esiopetuk-

¹²⁰ Perusopetuslaki 7 § (628/1998)

sessä toiminnan, kasvatuksen ja opetuksen tulee noudattaa esiopetukselle asetettuja yleisiä tavoitteita sekä oppimiskokonaisuuksien toteuttamiselle asetettuja yhteisiä tavoitteita. Esiopetuksessa noudatetaan näitä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita sitouttamatta lapsia tiettyyn opetuksen taustalla olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatusjärjestelmän taustalla olevaan arvo- ja kasvatustilofilosofiseen järjestelmään. Poikkeamista ja painotuksista määrätään järjestämisluvassa ja valtioneuvoston asetuksessa¹²¹.

¹²¹ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 3 § ja 10 §

